

Instytucja
Województwa
Małopolskiego

MONITORING EKONOMII SPOŁECZNEJ W MAŁOPOLSCE

Wybrane zagadnienia. Skrócony raport z badań.

Publikacja powstała na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie w ramach projektu AKADEMIA ROZWOJU EKONOMII SPOŁECZNEJ - Etap I.

Wydawca:

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie
Akademia Rozwoju Ekonomii Społecznej - Etap I
ul. Piastowska 32
30-070 Kraków
www.es.malopolska.pl

Redakcja:

Marta Bohdziewicz-Lulewicz

Projekt okładki i skład:

Agencja Reklamowa PoProstu Sp. z o.o.
ul. Zgodna 48, Libertów, 30-444 Kraków
e-mail: biuro@arpoprostu.pl
www.arpoprostu.pl

ISBN 978-83-60242-90-2

Druk:

Invest-Druk Renata Barcińska
ul. Dantyszka 2/1
02-054 Warszawa

Nakład: 350 egz.

Publikacja dostępna jest także w wersji elektronicznej pod adresem:

www.es.malopolska.pl

**Kopiowanie i rozpowszechnianie może być dokonane z podaniem źródła.
Publikacja jest dystrybuowana bezpłatnie.**

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

**AKADEMIA ROZWOJU
EKONOMII SPOŁECZNEJ**

Małopolska

**UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY**

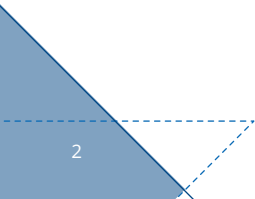
Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

MONITORING EKONOMII SPOŁECZNEJ W MAŁOPOLSCE

Wybrane zagadnienia. Skrócony raport z badań.

SPIS TREŚCI

WYKAZ UŻYWANYCH SKRÓTÓW	4
WPROWADZENIE	5
METODOLOGIA I REALIZACJA BADANIA	6
1.1. OPIS NARZĘDZI BADAWCZYCH	8
NAJWAŻNIEJSZE WYNIKI BADAŃ	9
2.1. OPIS PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH	10
2.2. DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA	12
2.2.1. DZIAŁANIA NA RZECZ OSÓB WYKLUCZONYCH LUB/I ZAGROŻONYCH WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM	12
2.2.2. DZIAŁALNOŚĆ NA RZECZ SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ	15
2.3. WSPÓŁPRACA ORGANIZACJI Z OTOCZENIEM	16
2.4. WSPÓŁPRACA JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO Z PODMIOTAMI EKONOMII SPOŁECZNEJ	18
2.4.1. WSPÓŁPRACA JST Z PES	19
2.4.2. TYPY PES, Z KTÓRYMI WSPÓŁPRACUJĄ JST	24
2.5. EKONOMIA SPOŁECZNA W WYMIARZE DOKUMENTACJI STRATEGICZNEJ JST	25
2.5.2. STRATEGIA ROZWOJU LOKALNEGO	26
2.5.3. ROCZNY PROGRAM WSPÓŁPRACY Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI	27
2.5.4. INICJATYWY LOKALNE	28
2.5.5. FUNDUSZ SOŁECKI	29
2.5.6. STOSOWANIE KLAUZUL SPOŁECZNYCH W ZAMÓWIENIACH PUBLICZNYCH	30
2.6. ZASOBY LUDZKIE W PRZEDSIĘBIORSTWACH SPOŁECZNYCH	31
2.6.1. LICZBA ZATRUDNIONYCH OGÓŁEM	31
2.6.2. ZATRUDNIENIE NA UMOWĘ O PRACĘ	32
2.6.3. LICZBA ZATRUDNIONYCH W RAMACH UMOWY CYWILNOPRAWNEJ	33
2.6.4. ZATRUDNIENIE SUBSYDIOWANE	33
2.6.5. POZIOM ZATRUDNIENIA BENEFICJENTÓW W PRZEDSIĘBIORSTWACH SPOŁECZNYCH	34
2.6.6. ZATRUDNIENIE I ZWOLNIENIA BENEFICJENTÓW W OSTATNICH 12 MIESIĄCACH FUNKCJONOWANIA PS	34
2.6.7. WOLONTARIUSZE	37
2.7. ROZWÓJ ZASOBÓW LUDZKICH W PRZEDSIĘBIORSTWACH SPOŁECZNYCH	39
2.7.1. PLANY DOTYCZĄCE ZATRUDNIENIA W NAJBLIŻSZYCH 12 MIESIĄCACH	39
2.8. WPŁYW PRACOWNIKÓW I CZŁONKÓW PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH NA WAŻNE DECYZJE W ORGANIZACJI	39
2.8.1. PODNOSZENIE KWALIFIKACJI ZAWODOWYCH	40
2.9. DZIAŁALNOŚĆ EKONOMICZNA PRZEDSIĘBIORSTWA	42
2.9.1. OBSZARY DZIAŁALNOŚCI EKONOMICZNEJ I JEJ ODBIORCY	42
2.9.2. SYTUACJA FINANSOWA PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH	43
2.9.3. BARIERY I SŁABOŚCI PROWADZENIA DZIAŁALNOŚCI EKONOMICZNEJ	46
ZAKOŃCZENIE	49
WNIOSKI I REKOMENDACJE DOTYCZĄCE ROZWOJU EKONOMII SPOŁECZNEJ W MAŁOPOLSCE	50

WYKAZ UŻYWANYCH SKRÓTÓW

CATI- Wspomagany komputerowo wywiad telefoniczny (*ComputerAssisted Telephone Interview*)

CAWI- Wywiad przez Internet, prowadzony za pomocą udostępnienia respondentom kwestionariusza internetowego (*ComputerAssisted Web Interviewing*)

CIS- Centrum Integracji Społecznej

ES- Sektor ekonomii społecznej

JST- Jednostki samorządu terytorialnego

NGO- Organizacje pozarządowe (*non-governmentalorganisation*)

Organizacja- organizacja pozarządowa

PES- Podmiot ekonomii społecznej

PFRON- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

PS- Przedsiębiorstwo społeczne

ZAZ- Zakład Aktywności Zawodowej

ROPS- Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie

WPROWADZENIE

Niniejsze opracowanie powstało na bazie dwóch, przeprowadzonych na przełomie grudnia 2014 i stycznia 2015 r. badań, których wynikiem są raporty¹ pn.:

1. „Monitoring przedsiębiorstw społecznych w Małopolsce. Raport z V edycji badań”.
2. „Współpraca jednostek samorządu terytorialnego z podmiotami ekonomii społecznej w Małopolsce. Raport z III edycji badań”.

Obydwa badania są cyklicznymi, rokrocznie realizowanymi badaniami ilościowymi pozwalającymi obserwować zmiany zachodzące w obszarze rozwoju przedsiębiorstw społecznych oraz zasięgu współpracy jednostek samorządu terytorialnego (JST) z podmiotami ekonomii społecznej (PES). Tegoroczna edycja „Monitoringu przedsiębiorstw społecznych w Małopolsce” jest już piątą z rzędu, natomiast badanie pn. „Współpraca jednostek samorządu terytorialnego z podmiotami ekonomii społecznej w Małopolsce” jest trzecim badaniem tego obszaru.

Przeprowadzenie badań oraz opracowanie raportów zostało wykonane w ramach projektu „Akademia Rozwoju Ekonomii Społecznej- Etap I” (ARES), którego celem jest wsparcie rozwoju ekonomii społecznej w województwie małopolskim.

Projekt ARES realizowany jest w ramach: Priorytetu VII Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki Promocja integracji społecznej, Działania 7.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej, Poddziałania 7.2.2 Wsparcie ekonomii społecznej.

---

¹ Pełne wersje raportów są dostępne do pobrania na stronie www.es.malopolska.pl w zakładce: Biblioteka ES.

METODOLOGIA I REALIZACJA BADANIA

Badania pn. „Monitoring przedsiębiorstw społecznych w Małopolsce” oraz „Współpraca jednostek samorządu terytorialnego z podmiotami ekonomii społecznej” zostały zrealizowane techniką CAWI-wywiadu kwestionariuszowego przy pomocy specjalnie utworzonej aplikacji internetowej do gromadzenia danych (www.monitoring.es.malopolska.pl).

W przypadku „Monitoringu przedsiębiorstw społecznych w Małopolsce” badaniem objęte zostały następujące podmioty, do których pozyskano dane kontaktowe, a które w dniu badania działały na rynku minimum 12 miesięcy²:

- ➔ 5 centrów integracji społecznej (CIS),
- ➔ 6 zakładów aktywności zawodowej (ZAZ),
- ➔ 65 spółdzielni socjalnych,
- ➔ 20 spółdzielni inwalidów i niewidomych,
- ➔ 3203 stowarzyszeń i fundacji znajdujących się w bazie GUS, w tym
  - 465 organizacji posiadających zarejestrowaną działalność gospodarczą³,
  - 2 738 organizacji nie posiadających zarejestrowanej działalności gospodarczej, ale potencjalnie mogących prowadzić działalność ekonomiczną w ramach odpłatnej działalności pożytku publicznego⁴.

Kwestionariusz ankiety dostępny był od dnia 02 grudnia 2014 r. do 30 stycznia 2015 r., przy czym od 15 stycznia podjęte zostały kontakty telefoniczne.

W efekcie podjętych działań uzyskano odpowiedzi od 236 podmiotów, z tego:

- ➔ 130 nie kwalifikowało się do badania: 118 PES z powodu braku prowadzenia działalności ekonomicznej, kolejne 12 z powodu incydentalnie prowadzonej działalności ekonomicznej,
- ➔ 82 wypełniły ankietę w całości,
- ➔ 24 wypełniły ankietę w części.

W przypadku badania „Współpraca jednostek samorządu terytorialnego z podmiotami ekonomii społecznej”. badaniem objęte zostały wszystkie powiatowe i gminne jednostki samorządu terytorialnego.

W badaniu wzięło udział 172 jednostek samorządu terytorialnego, w tym:

- ➔ 157 gmin (86% wszystkich gmin) oraz
- ➔ 15 powiatów (79% tego typu jednostek).

---

² Ten warunek był istotny zwłaszcza w przypadku licznie powstających spółdzielni socjalnych (na dzień 15 grudnia było ich zarejestrowanych 90, a do badania kwalifikowało się tylko 65)

³ W tym prowadzące PS w formie spółki non profit.

⁴ Z uwagi na brak informacji w bazie GUS dotyczącej prowadzenia odpłatnej działalności pożytku publicznego zaproszenie do wypełnienia ankiety otrzymały wszystkie stowarzyszenia i fundacje. W przypadku gdy w drugim pytaniu zaznaczyły, że nie prowadzą działalności ekonomicznej, bądź w trzecim pytaniu zaznaczyły, że jest ona incydentalna, system wykluczał je z dalszego badania.

łącznie w III edycji badania udało się pozyskać odpowiedzi od 85,6% populacji gminnych i powiatowych jednostek samorządu terytorialnego (JST).

1.1. OPIS NARZĘDZI BADAWCZYCH

W przypadku „Monitoringu przedsiębiorstw społecznych w Małopolsce” kwestionariusz ankiety został podzielony na 5 kluczowych zagadnień:

- 1 Forma i geneza organizacji
- 2 Działalność społeczna organizacji
- 3 Współpraca organizacji z otoczeniem
- 4 Zasoby ludzkie organizacji
- 5 Obszary działalności ekonomicznej podmiotów

W przypadku badania „Współpraca jednostek samorządu terytorialnego z podmiotami ekonomii społecznej” kwestionariusz ankiety został podzielony na 4 kluczowe zagadnienia:

- 1 Informacje o analizowanych jednostkach
- 2 Współpraca z PES i działania JST
- 3 Strategia JST
- 4 Zamówienia publiczne

W przypadku badania dotyczącego współpracy JST z PES warto podkreślić, że pytaliśmy o współpracę JST z szerszą kategorią podmiotów niż tylko przedsiębiorstwa społeczne, mianowicie z podmiotami ekonomii społecznej, w obrębie których znajdują się również organizacje nie wykazujące się aktywnością ekonomiczną (nie prowadzą działalności gospodarczej ani odpłatnej statutowej).

NAJWAŻNIEJSZE WYNIKI BADAŃ

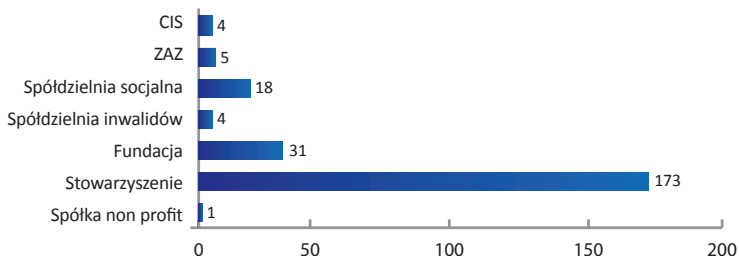
Dla większej przejrzystości opracowania, wyniki obydwu badań zostały przedstawione w podziale na 6 głównych obszarów badawczych, w dużym stopniu odzwierciedlających strukturę kwestionariuszy ankiety obydwu badań.

Kolejna ważna uwaga dotyczy różnych liczebności w odpowiedziach na poszczególne pytania. Jak zostało zaznaczone w rozdziale dotyczącym metodologii, kwestionariusze ankiety zostały wypełnione w różnym stopniu zarówno przez PS, jak i JST, stąd pod wykresami znajduje się symbol N oznaczający konkretną liczbę podmiotów, które udzieliły odpowiedzi w danym pytaniu.

2.1. OPIS PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH

Najliczniejszą grupę podmiotów, która zaczęła wypełnianie kwestionariusza stanowiły stowarzyszenia 73,7% (173 podmioty z 236), następnie fundacje 13,1% (31 z 236) i spółdzielnie socjalne 7,6% (18 z 236). W przypadku podmiotów integracyjnych - zakładów aktywności zawodowej i centrów integracji społecznej udało się pozyskać dane od 5 z 6 działających ZAZ-ów i 4 z 5 funkcjonujących na początku 2015 roku CIS-ów. W badaniu wzięły udział również 4 z 20 działających spółdzielni inwalidów i niewidomych oraz 1 spółka non-profit założona przez stowarzyszenie⁵.

Wykres 1. Forma organizacyjna badanych podmiotów.

N=236

Kryterium definiującym przedsiębiorstwo społeczne, zgodnie z definicją przyjętą w koncepcji badania, było prowadzenie przez organizację działalności ekonomicznej, rozumianej jako zarejestrowana działalność gospodarcza, odpłatna działalność nie dla zysku lub obydwie formy jednocześnie. Kryterium to dotyczyło przede wszystkim podmiotów będących fundacją, stowarzyszeniem lub zakładem aktywności zawodowej. Pozostałe podmioty mają określone

⁵ Na potrzeby dalszej analizy, jedyna spółka z.o.o. w próbie badawczej została rekodowana na stowarzyszenie z działalnością gospodarczą.

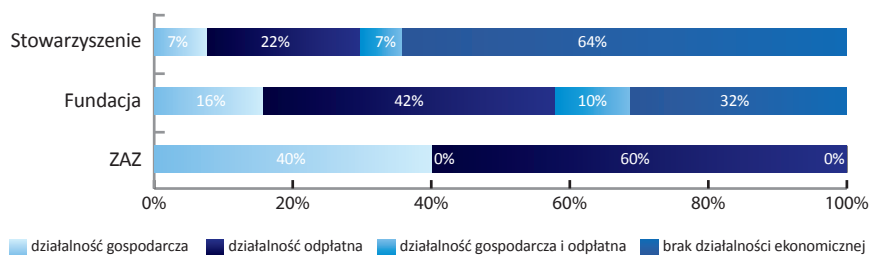
zasady prowadzenia działalności ekonomicznej: CIS-y mogą prowadzić jedynie działalność odpłatną, a spółdzielnie (socjalne⁶ i inwalidów i niewidomych) prowadzą zarejestrowaną działalność gospodarczą.

Niestety, kryterium prowadzenia działalności ekonomicznej nie zostało spełnione przez 118 podmiotów, które rozpoczęły wypełnianie ankiety. Najliczniejszą kategorię stanowią podmioty prowadzące działalność odpłatną- 55, następnie działalność gospodarczą- 43; 17 PS łączy prowadzenie dwu rodzajów działalności.

Spośród PES, które nie prowadziły działalności ekonomicznej, jak co roku, najliczniejszą grupę stanowiły stowarzyszenia 64% (108), kolejne 22% (38) stowarzyszeń prowadziło w 2014 r. działalność odpłatną, 7% (13) gospodarczą, kolejne 7% łączyły te dwa typy działalności ekonomicznej. Badane fundacje, w najliczniejszej grupie - 13 organizacji zadeklarowały prowadzenie działalności odpłatnej, 10 nie wykazała w 2014 r. żadnej aktywności ekonomicznej, 5 prowadziła działalność gospodarczą, a 3 fundacje łączyły działalność odpłatną z gospodarczą. W przypadku 5 badanych ZAZ-ów trzy zadeklarowały łączenie działalności gospodarczej z odpłatną, a dwa prowadzenie tylko działalności gospodarczej.

Poniższy wykres prezentuje rozkład odpowiedzi organizacji, będących fundacjami, stowarzyszeniami lub ZAZ-ami, co do ich działalności ekonomicznej.

Wykres 2. Rodzaj prowadzonej działalności ekonomicznej w wybranych formach organizacyjnych.

N=205

Biorąc pod uwagę długość funkcjonowania organizacji na rynku, ponad połowa badanych przedsiębiorstw społecznych to podmioty starsze, funkcjonujące dłużej niż 10 lat. Najstarsze PS w próbie to, zgodnie z przewidywaniami, spółdzielnie inwalidów i niewidomych (wszystkie działają powyżej 10 lat), fundacje i stowarzyszenia (ok. połowa działa powyżej 10 lat, brak organizacji młodszych niż dwuletnie). Relatywnie najmłodsze są spółdzielnie socjalne; niemal wszystkie (poza jednym przypadkiem) funkcjonują na rynku do 5 lat.

⁶ Spółdzielnie socjalne mogą obok działalności gospodarczej prowadzić też działalność odpłatną z tytułu publicznego.

Zestawiając ze sobą formę prawną organizacji, rodzaj jej założyciela/założycieli oraz charakter środków wykorzystanych w procesie założycielskim, możemy wskazać na pewne wzory powstawania przedsiębiorstw społecznych:

- ➔ Fundacje, stowarzyszenia oraz spółdzielnie inwalidów i niewidomych powstają głównie z inicjatywy osób fizycznych, przy wykorzystaniu głównie środków prywatnych.
- ➔ Założycielami spółdzielni socjalnych pozostają osoby fizyczne lub (od dwóch lat) organizacje pozarządowe i osoby prawne, wykorzystując przede wszystkim środki publiczne.
- ➔ CIS-y i ZAZ-y inicjowane są głównie przez organizacje pozarządowe. W przypadku tej formy organizacji wykorzystywane są głównie środki publiczne, choć nie tylko.

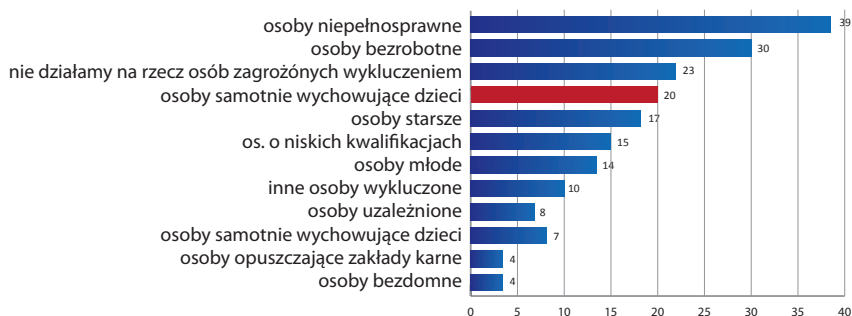
■ 2.2. DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA

2.2.1. Działania na rzecz osób wykluczonych lub/i zagrożonych wykluczeniem społecznym

Na pytanie dotyczące działań (w tym zatrudnienia) na rzecz osób wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym zdecydowana większość, bo 78% badanych PS, zadeklarowała prowadzenie takiej działalności. Były to wszystkie spółdzielnie socjalne, ZAZ-y i CIS-y oraz 3 z 4 badanych spółdzielni inwalidów i niewidomych. 23 z 103 badanych PS nie zadeklarowała tego typu działalności. Organizacje nie działające w obszarze wsparcia dla osób zagrożonych bądź wykluczonych społecznie to: 1/4 stowarzyszeń i fundacji oraz 1 spółdzielnia inwalidów i niewidomych.

Podobnie jak we wszystkich czterech wcześniejszych edycjach badań, tak i w 2014 roku główną grupą beneficjentów dla PS, które deklarują działalność na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym były osoby niepełnosprawne (39 PS). Na drugim miejscu, podobnie jak w badaniach z dwóch ostatnich lat, plasują się osoby bezrobotne (w tym długotrwale bezrobotne) (30 PS), pozostałe najczęściej „wybierane” grupy to: osoby samotnie wychowujące dzieci (20 PS), osoby starsze (17 PS) oraz osoby o niskich kwalifikacjach (15 PS) i osoby młode (14 PS). Szczegółowy wykaz organizacji zajmujących się różnymi grupami osób zagrożonych wykluczeniem społecznym przedstawia poniższy wykres.

Wykres 3. Działalność na rzecz osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym.

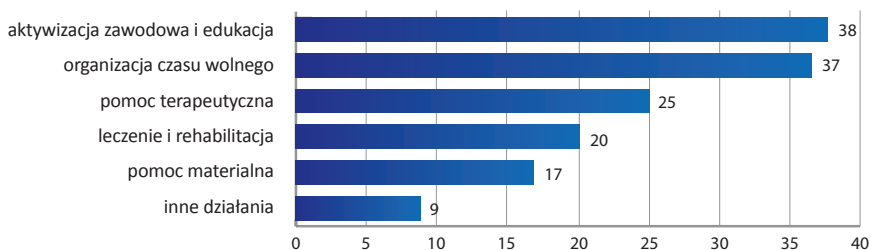

N=103. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać kilku wyborów.

Przedsiębiorstwa społeczne, które zaznaczyły działania na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (80 PS) poproszono w dalszej kolejności o wskazanie rodzajów działań podejmowanych przez nie w odniesieniu do swoich beneficjentów. Respondenci mieli możliwość wyboru dowolnej liczby odpowiedzi spośród 6 (w tym odpowiedź „inne”).

Spośród ograniczonej do 80 organizacji próby, najwięcej oferowało beneficjentom aktywizację zawodową i edukację - 38 wskazań (w ubiegłym roku, pomimo niższej liczebności próby, liczba PS wskazujących ten rodzaj działania była podobna i wynosiła 36). Kolejne najczęściej wskazywane działanie dotyczyło organizacji czasu wolnego i wypoczynku swoim beneficjentom (37 wskazań). Na kolejnych miejscach znalazły się: pomoc/praca terapeutyczna (25), leczenie i rehabilitacja (20) oraz pomoc materialna (17).

Wykres 4. Działania ukierunkowane na osoby wykluczone społecznie.

N=80. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać kilku wyborów.

Jedną z najważniejszych form wsparcia beneficjentów przez PS jest aktywizacja zawodowa i edukacja, czyli pełnienie funkcji prozatrudnieniowej tak ważnej z definicyjnego punktu widzenia przedsiębiorstw społecznych. 38 PS, które zadeklarowały, że zajmują się aktywizacją zawodową i edukacją, to przede wszystkim podmioty oferujące trwałe zatrudnienie w swojej organizacji (27 PS) oraz podnoszenie kwalifikacji w ramach szkoleń i kursów (26 PS), doradztwo specjalistyczne (23 PS), w dalszej kolejności: przystosowanie do pracy na otwartym rynku (17 PS), staże zawodowe w organizacji (12 PS); najmniej organizacji bo tylko 6 oferuje swoim beneficjentom staże w firmach zewnętrznych.

Oferowaną największej ilości osób formą wsparcia udzielanego przez PS były szkolenia i kursy (np. zawodowe, językowe itp.). Objęto nimi aż 1600 beneficjentów. Największą aktywnością w zakresie podnoszenia kwalifikacji w ramach szkoleń i kursów wykazały się CIS-y (średnia - 60 osób, mediana - 60 osób), ZAZ-y (średnia 23 osoby, mediana 25 osób) oraz stowarzyszenia (średnia - 14 osób, mediana - 10).

W zakresie trwałego/ciągłego zatrudnienia w organizacji, wszystkie badane PS łącznie zapewniły miejsce pracy 473 beneficjentom. Najwyższe wskaźniki średniej i mediany beneficjentów zatrudnionych w organizacji osiągnęły ZAZ-y (średnia - 36, mediana - 30), oraz spółdzielnie socjalne (średnia - 10, mediana - 8). Można zatem nazwać te dwa typy podmiotów największymi pracodawcami zatrudniającymi swoich beneficjentów.

Podnoszeniem kwalifikacji zawodowych poprzez okresowe zatrudnienie lub staże zawodowe w ramach organizacji zostało objętych w ostatnim roku 341 osób. Ta forma wsparcia jest stosowana właściwie tylko w CIS-ach, ZAZ-ach oraz w małym zakresie w stowarzyszeniach.

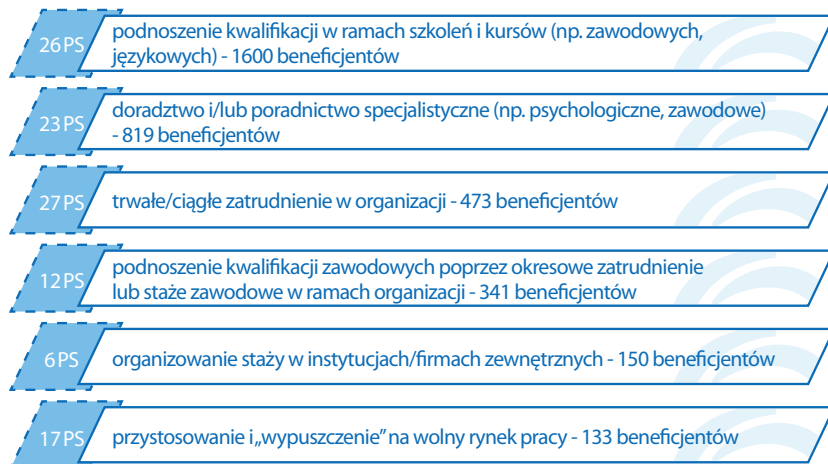
W ramach organizowanych staży w instytucjach lub firmach zewnętrznych uczestniczyło w sumie 150 osób. Z analizy form prawnych stosujących tę formę aktywizacji społeczno-zawodowej wynika, że najczęściej są to CIS-y (średnia - 32, mediana - 5) oraz w znacznie mniejszym stopniu stowarzyszenia i ZAZ-y.

Doradztwo i poradnictwo specjalistyczne (np. psychologiczne, zawodowe) jest drugą z najczęściej i na największą skalę stosowanych form aktywizacji społeczno-zawodowej beneficjentów PS. Skorzystało z niej w sumie 819 osób. Bardzo aktywne w zakresie stosowania tej formy wsparcia są CIS-y (średnia 64, mediana 60) i stowarzyszenia (średnia 54, mediana 53).

133 beneficjentów badanych PS zostało przygotowanych i „wypuszczonych” na wolny rynek pracy. Najwyższe wskaźniki średniej i mediany osób, którym znaleziono zatrudnienie osiągnęły badane CIS-y, których ustawową rolą jest to właśnie działanie (średnia - 14, mediana - 13). Słabo na tym tle „wypadły” ZAZ-y, które de facto powinny też pełnić rolę przejściowych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych (średnia - 2 osoby, mediana - 1).

Schemat 1. Rnking działań na rzecz beneficjentów PS.

2.2.2. Działalność na rzecz społeczności lokalnej

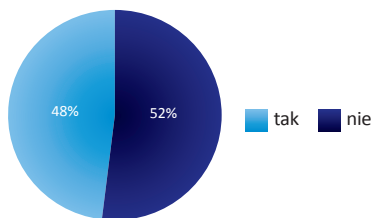
Obok działań na rzecz osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, organizacje zapytano także o działalność na rzecz społeczności lokalnej, a dokładnie o prowadzenie działań:

- ➔ z zakresu dostarczania usług użyteczności publicznej, w tym usług deficytowych dla społeczności lokalnej, oraz
- ➔ mających na celu rozwój społeczności lokalnej/regionu poprzez wspieranie produktów lokalnych (pod tzw. „marką lokalną”).

Usługi użyteczności publicznej, w tym usługi deficytowe dla społeczności lokalnej rozumiane były, jako usługi mające na celu zaspokojenie np. potrzeb społecznych, edukacyjnych, zdrowotnych, związanych z bezpieczeństwem itp., których nie podejmują się komercyjne przedsiębiorstwa. Z kolei produkt lokalny zdefiniowano, jako wyrób lub usługa, z którym utożsamiają się mieszkańcy regionu, najczęściej wytwarzany lokalnie (przez mieszkańców), w sposób niemasywowy i przyjazny dla środowiska, z surowców lokalnie dostępnych. Obie definicje zostały zawarte w kwestionariuszu ankiety.

W tym roku, blisko połowa badanych PS zadeklarowała działania z zakresu dostarczania usług użyteczności publicznej, w tym usług deficytowych dla społeczności lokalnej (42 PS, co stanowi 48% podmiotów, które odpowiedziały na to pytanie. Wynik ten jest nieco lepszy niż dla roku 2013, w którym mniej niż 1/3 PS świadczyła tego typu usługi (20 na 65 PS). Warto zauważyć, że 42 PS dostarczyło usług użyteczności publicznej dla 30 000 osób.

Wykres 5. Działania z zakresu usług użyteczności publicznej.

N = 88

Czy istnieje związek między formą prawną, a posiadaniem w swojej ofercie usług użyteczności publicznej? Pomimo niewielkich liczebności dla poszczególnych form prawnych, widać, że relatywnie częściej fundacje i stowarzyszenia działają w obszarze świadczenia usług dla mieszkańców; 3 na 4 CIS-y również zaznaczyły taki obszar działalności. Wzrost liczby spółdzielni społecznych osób prawnych z udziałem gmin powoduje, że w tej edycji badania ponad 1/3 spółdzielni zaznaczyła swą działalność w omawianym obszarze.

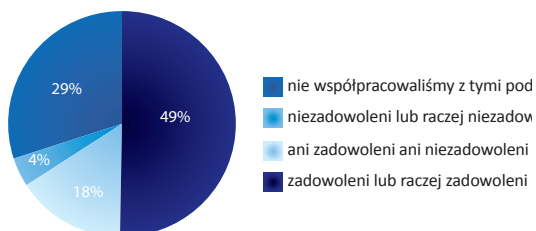
Wspieranie działalności mieszkańców, wytwarzających lokalne, tradycyjne produkty, takie jak: kulinaria, rzemiosło, usługi kulturalne, edukacyjne, turystyczne związane z danym miejscem czy też wytwarzanie przez przedsiębiorstwo społeczne tego typu produktów, to druga z interesujących nas aktywności badanych podmiotów. Ten obszar działalności wydaje się być ciekawą niszą do zagospodarowania przez lokalne PS. Jak wynika z badania, jest to teren wciąż słabo zagospodarowany - tylko 16% badanych PS produkuje lub pośredniczy w sprzedaży produktów lokalnych i widzi w tej niszy potencjał; pozostała część podmiotów - 84% nie wykazuje zainteresowania tego typu działalnością. Nie można też powiedzieć, że jakiś typ PS „specjalizuje” się w produkcji lokalnym - z badania wynika, że ok. 1/5 stowarzyszeń, fundacji i spółdzielni społecznych posiada w ofercie omawianą działalność, zupełnie niezainteresowane są tą tematyką badane ZAZ-y i spółdzielnie inwalidów i niewidomych. Natomiast 2 z 4 badanych CIS-ów aktywizuje zawodowo swoich beneficjentów przyuczając ich do pracy w omawianym obszarze. Suma osób, które osiągnęły przychód w związku z wytwarzaniem i sprzedażą produktów lokalnych w 14 PS wynosi 1417.

2.3. WSPÓŁPRACA ORGANIZACJI Z OTOCZENIEM

Poziom i intensywność oraz zadowolenie z efektów współpracy przedsiębiorstw społecznych z otoczeniem administracyjnym, ośrodkami wspierającymi inicjatywy ES, z innymi PES oraz biznesem jest wyznacznikiem ich usieciowienia i korzystania z „kapitału społecznego”. Wyniki badania pokazują, że PS najchętniej i z największym zadowoleniem współpracują z innymi

podmiotami ekonomii społecznej oraz biznesem (blisko połowa badanych współpracowała z tymi typami podmiotów i oceniała efekty współpracy wysoko, ok. 1/4 współpracowała, lecz ocenia współpracę ambiwalentnie). Wciąż nie są to jednak wyniki zadowalające, zwłaszcza gdy pogłębimy je o ilość partnerów i intensywność współpracy. Tylko 16% współpracujących z PES organizacji ma 5 i więcej partnerów, a 20% badanych podmiotów współpracuje często lub ciągle z podobnymi sobie organizacjami.

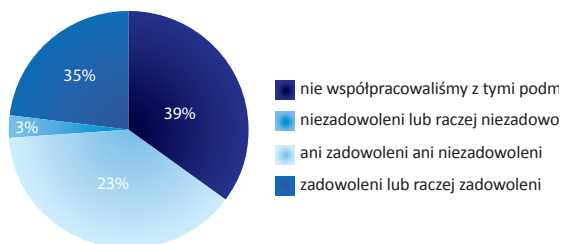
Wykres 6. Zadowolenie ze współpracy z podmiotami ekonomii społecznej.

N = 85

Dużo gorzej wygląda współpraca z otoczeniem administracyjnym oraz z ośrodkami wsparcia ekonomii społecznej. 35% PS była zadowolona z efektów współpracy z administracją publiczną (w tym samorządową) 23% PS ambiwalentnie oceniła jej efekty, 39% PS nie miała żadnych doświadczeń we współpracy z sektorem publicznym. Z „otoczeniem administracyjnym” nie współpracowały w ogóle spółdzielnie inwalidów i niewidomych oraz połowa stowarzyszeń i 1/3 fundacji. Z administracją współpracowało ok. 3/4 spółdzielni socjalnych, które były w zdecydowanej mierze zadowolone z jej przebiegu, wszystkie 5 ZAZ-ów oraz wszystkie 4 CIS-y.

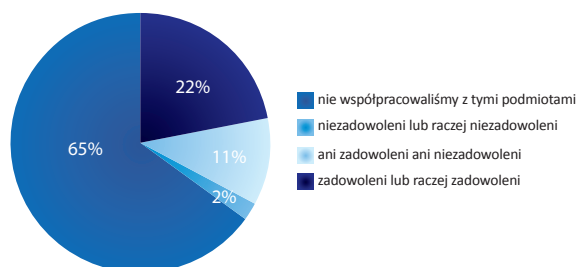
Wykres 7. Zadowolenie ze współpracy PES z otoczeniem administracyjnym.

N = 90

Najgorzej jednak wypada współpraca PS z podmiotami z tzw. „otoczenia ekonomii społecznej” (ośrodkami wsparcia ekonomii społecznej, organizacjami przedstawicielskimi). W 2014 roku aż 65% PS z nimi nie współpracowało, 22% było zadowolonych z efektów tej współpracy, a 11% PS ambiwalentnie oceniło jej efekty. Jest to o tyle dziwne, że od 2008 roku ośrodki wsparcia ES dysponowały dużym wachlarzem instrumentów wspierających PS - od szkoleń i doradztwa przez dotacje na założenie spółdzielni socjalnych⁷, kończąc na usługach księgowych, marketingowych, biznesowych i prawnych. Z „otoczeniem ekonomii społecznej” nie współpracowały w ogóle spółdzielnie inwalidów i niewidomych oraz ok. 3/4 stowarzyszeń i fundacji. Relatywnie najczęściej współpracującymi i w większości zadowolonymi z przebiegu kooperacji były spółdzielnie socjalne, ZAZ-y i CIS-y.

Wykres 8. Zadowolenie ze współpracy z podmiotami z tzw. „otoczenia ekonomii społecznej”.

N = 85

2.4. WSPÓŁPRACA JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO Z PODMIOTAMI EKONOMII SPOŁECZNEJ

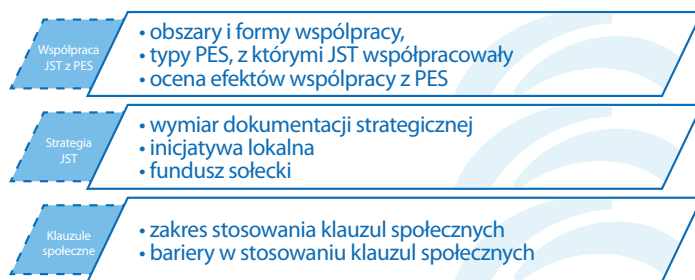
Ważnym uzupełnieniem informacji na temat rozwoju sektora ekonomii społecznej w Małopolsce są dane uzyskane z trzeciego badania przeprowadzonego przez ROPS w ramach projektu ARES, pn. „Współpraca jednostek samorządu terytorialnego z podmiotami ekonomii społecznej”. Celem tego badania była między innymi ocena zakresu i intensywności współpracy jednostek samorządu terytorialnego (JST) z podmiotami ekonomii społecznej.

Samorząd lokalny jest ważnym partnerem dla podmiotów ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw społecznych z kilku powodów. Najważniejszym z nich jest fakt, że PES działają w zdecydowanej większości lokalnie oraz, że społeczny cel ich działalności jest niemal zawsze powiązany

⁷ Od 2010 r.

z zadaniami samorządu. Wspólny obszar działania jest bardzo wyraźny - zarówno działalność na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w społeczności lokalnej, jak i pozostałe działania na jej rzecz, takie jak dostarczanie usług użyteczności publicznej, działalność na rzecz kultury, edukacji, zdrowia, sportu i rekreacji, kultywowania tradycji są wspólnym celem zarówno przedstawicieli samorządu terytorialnego, jak i PES. Dlatego tak istotne jest zdiagnozowanie stanu współpracy gmin i powiatów z podmiotami ekonomii społecznej w województwie małopolskim oraz dokonanie charakterystyki współpracy pod kątem kluczowych aspektów takich jak: zasięg współpracy, jej formy i obszary oraz zadowolenie z efektów zrealizowanych działań.

Schemat 2. Analizowane obszary współpracy małopolskich JST z PES.

W badaniu wzięło udział 172 jednostek samorządu terytorialnego, w tym 157 gmin (86% wszystkich gmin) oraz 15 powiatów (79% tego typu jednostek). Łącznie w III edycji badania udało się pozyskać odpowiedzi od 85,6% populacji gminnych i powiatowych jednostek samorządu terytorialnego (JST).

2.4.1. Współpraca JST z PES

Jak wynika z badań, większość jednostek samorządu terytorialnego w Małopolsce współpracowała w 2014 roku z przynajmniej jednym podmiotem ekonomii społecznej. Odpowiedzi twierdzącej udzieliło bowiem 162 gmin i powiatów, co stanowi 94% badanych. W Małopolsce znajduje się jednak 10 JST, które nie podjęły współpracy z żadnym PES (8 gmin wiejskich, 1 gmina miejsko-wiejska i 1 powiat). Najczęściej podawaną przyczyną braku współpracy była nieobecność podmiotów na danym terenie - na taki powód wskazało 6 gmin wiejskich, gmina miejsko-wiejska oraz, co może dziwić - powiat. Dwie gminy wiejskie wskazały również na niechęć PES do współpracy z gminą, a jedna gmina wiejska na brak potencjału do kooperacji po stronie PES.

Ponieważ PES docelowo powinny stać się silnym partnerem JST w realizacji usług użyteczności publicznej, zapytano gminy i powiaty czy na ich terenie znajdowały się PES, które realizowały działania z zakresu użyteczności publicznej w następujących obszarach:

- 1. Usługi opiekuńcze i opieka nad osobami zależnymi (np. dzieci, osoby starsze).** Według opinii badanych gmin i powiatów, usługi opiekuńcze nad osobami zależnymi mogą być realizowane w 49 na 170 JST (29%). Ponad połowa badanych JST (55%, 94 jednostki) uważa, że na terenie gminy/powiatu brak jest PES, które mogłyby świadczyć tego typu usługi. Co ciekawe, aż w 17 gminach/powiatach (16%) osoby odpowiedzialne za współpracę z organizacjami pozarządowymi nie wiedziały czy takie organizacje istnieją na ich terenie. Relatywnie najwięcej PES świadczących usługi opiekuńcze znajduje się w powiatach (w co trzecim), następnie w gminach miejskich (w 8 z 13).
- 2. Usługi edukacyjne (np. organizacja kursów, szkoleń, prelekcji).** W 40% JST w 2014 r. istniały PES zajmujące się działaniami edukacyjnymi, dokładnie w takim samym odsetku występują gminy/powiaty, na terenie których nie występują tego typu PES. 20% gmin i powiatów nie ma wiedzy na temat omawianych organizacji. Największe natężenie PES, które mogą realizować usługi edukacyjne znajduje się w gminach miejskich, z których ok. połowa identyfikuje PES działające w tym obszarze. Pozostałe JST nie różnią się od siebie.
- 3. Organizacja czasu wolnego (m.in. dla dzieci i osób starszych).** W 71 % gmin i powiatów osoby odpowiedzialne za współpracę z organizacjami pozarządowymi znają tego typu organizacje, w co piątą JST brak tego typu podmiotów. Wciąż relatywnie duży odsetek - 9% JST nie wie czy na ich terenie znajdują się PES zajmujące się organizacją czasu wolnego. Relatywnie najmniej tego typu PES występuje w gminach wiejskich.
- 4. Działania na rzecz bezpieczeństwa (m.in. gaszenie pożarów, ratownictwo).** W 48% gmin i powiatów osoby odpowiedzialne za współpracę z organizacjami pozarządowymi znają na swym terenie przynajmniej jedną organizację, której działania dotyczyły zapewnienia bezpieczeństwa. W 39% jednostek samorządowych brak było takich organizacji, a w 13% osoby wypełniające ankietę nie wiedziały czy takie podmioty występują na ich terenie.
- 5. Wsparcie specjalistyczne (m.in. psychologiczne, prawne).** Jak wynika z badań, w małopolskich gminach i powiatach najczęściej brak tego typu PES (55% JST nie posiada na swym terenie PES o danym profilu). W 25% JST istnieją podmioty zajmujące się wsparciem specjalistycznym, natomiast co piąta osoba odpowiedzialna za współpracę z organizacjami pozarządowymi nie miała rozeznania w tej dziedzinie. Zgodnie z intuicją, najrzadziej tego typu PES występują na terenach wiejskich (tylko w 20% gmin wiejskich), relatywnie najczęściej w powiatach (7 z 15) i gminach miejskich (5 z 13).
- 6. Dożywianie osób w trudnej sytuacji życiowej (np. klientów OPS).** Jak wynika z tegorocznych badań, w 37% JST występują organizacje zajmujące się dożywianiem osób w trudnej sytuacji życiowej, jednak w 46% gmin i powiatów takich PES nie ma, a w 17% temat ten jest nierozpoznany. W najlepszej sytuacji są gminy miejskie oraz gminy miejsko-wiejskie - w 2/3 miast oraz w połowie gmin miejsko-wiejskich występują PES zajmujące

się dożywianiem osób w trudnej sytuacji życiowej. Najstąbiej „wypadają” gminy wiejskie - tylko w 25% z nich znajdują się omawiane PES.

- 7. Poradnictwo i opieka medyczna.** Jest to najrzadziej spotykany typ PES. Z wszystkich badanych gmin i powiatów tylko w 17% JST występuje przynajmniej jeden podmiot zajmujący się tego typu działalnością, w 61% JST brak jest takich organizacji. 22% gmin i powiatów nie posiada wiedzy, czy na ich terenie działają PES zajmujące się poradnictwem i opieką medyczną. Ponownie, w najlepszej sytuacji są powiaty i gminy miejskie, w których dwukrotnie częściej znajdują się PES świadczące tego typu usługi niż w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich.

Jaki jest profil działalności PES, z którymi najczęściej współpracowały małopolskie gminy i powiaty w 2014 roku? W większości badanych JST znajdują się podmioty działające w obszarze sportu, turystyki i rekreacji i to z nimi współpracowało w 2014 roku najwięcej, bo aż 87% (149 badanych JST). Były to wszystkie gminy miejskie, 94% gmin miejsko-wiejskich (34 z 36), 83% gmin wiejskich (90 z 108) oraz 11 z 15-tu powiatów.

Na drugim miejscu, pod względem liczności JST współpracujących z PES, znajduje się obszar związany z kulturą i sztuką - dokładnie 50% badanych gmin i powiatów posiada na swym terenie PES specjalizujące się w tej tematyce i w 2014 r. współpracowało z nimi. Największy odsetek JST współpracujących z PES w obszarze kultury i sztuki notujemy w powiatach, następnie w gminach miejskich. Najmniejszy zakres współpracy w obszarze kultury i sztuki można zaobserwować w gminach wiejskich.

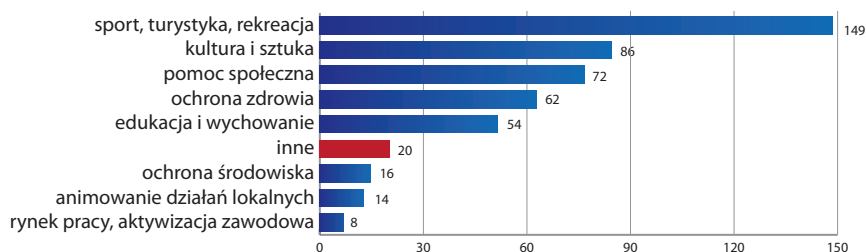
Pomoc społeczna to dziedzina, w której 72 gminy i 10 powiatów współpracujące z PES, co stanowi 42% badanych JST. Najczęściej na współpracy w tym obszarze wskazują gminy miejskie, w następnej kolejności są powiaty i gminy miejsko-wiejskie. Najrzadziej w obszarze pomocy społecznej, bo tylko w 37% jednostek, współpracują z PES gminy wiejskie.

W obszarze ochrony zdrowia z PES współpracowało 36% gmin i powiatów (62 jednostki). Relatywnie najczęściej dzieje się to w gminach miejskich oraz powiatach. W gminach miejsko-wiejskich obszar ten jest wskazywany w co drugiej jednostce, natomiast gminy wiejskie stosunkowo rzadko kooperują z PES w dziedzinie ochrony zdrowia (28%).

Edukacja i wychowanie to obszary współpracy dla mniej niż 1/3 gmin i powiatów. W tych dziedzinach współpracują z PES głównie gminy miejskie, powiaty i gminy miejsko-wiejskie. W gminach wiejskich tylko co czwarta posiada partnera społecznego do współpracy w ramach edukacji i wychowania.

Pozostałe dziedziny, takie jak: ochrona środowiska, animowanie działań lokalnych czy rynek pracy i aktywizacja zawodowa stanowią marginalne obszary zaznaczane przez badane JST, jako sfery współpracy z PES.

Wykres 9. Obszary współpracy JST z lokalnymi PES.

N=172. Liczba odpowiedzi nie jest równa N, gdyż można było podać kilka obszarów.

W Małopolsce współpraca jednostek samorządu terytorialnego z podmiotami ekonomii społecznej w 2014 roku najczęściej odbywała się w formach:

- wzajemnego informowania się o planowanych działaniach (137 JST, co stanowi 80% badanych);
- wspierania PES w realizacji zadań publicznych wraz z udzielaniem dotacji na finansowanie realizacji tych zadań (134 JST co stanowi 78% badanych);
- udzielania wsparcia lokalowego na preferencyjnych warunkach (95 JST co stanowi 55% badanych);
- konsultacje projektów aktów normatywnych dotyczących sfery zadań publicznych w przypadku ich utworzenia przez właściwe jednostki samorządu terytorialnego (86 JST co stanowi 50% badanych);
- konsultacji projektów dokumentów (aktów normatywnych) w dziedzinach dotyczących działalności statutowej tych organizacji (82 JST co stanowi 48% badanych);
- powierzania PES realizacji zadań publicznych wraz z udzieleniem dotacji na finansowanie ich realizacji (76 JST co stanowi 44% badanych).

Pozostałe formy współpracy (inicjatywa lokalna, udzielanie pożyczek oraz gwarancji, umowy partnerskie i wspólne zespoły doradczo-inicjatywne) są stosowane dużo rzadziej.

Wykres 10. Formy współpracy małopolskich JST z PES w 2014 r.

N=172. Liczba odpowiedzi nie jest równa N, gdyż można było podać kilka obszarów form współpracy.

Gminy wiejskie najczęściej współpracują w formie wspierania PES w realizacji zadań publicznych wraz z udzieleniem dotacji na sfinansowanie tych zadań (83,5% gmin) oraz wzajemnego informowania się o planowanych kierunkach działalności (85% gmin). Ponad połowa gmin wiejskich udziela wsparcia lokalowego na preferencyjnych warunkach (59% gmin) oraz konsultuje projekty aktów normatywnych w dziedzinach dotyczących działalności statutowej organizacji (53%). Pozostałe mechanizmy współpracy/wspierania PES są w gminach wiejskich zdecydowanie rzadziej wykorzystywane, a najmniejszym zainteresowaniem cieszy się inicjatywa lokalna (9% wskazań), następnie zespoły doradczo-konsultacyjne - 17%, pożyczki na preferencyjnych warunkach - 21% i umowy partnerskie - 25%.

Gminy miejskie współpracują w większej liczbie form niż gminy wiejskie i miejsko-wiejskie. Największa różnica dotyczy prac wspólnych zespołów o charakterze doradczym i inicjatywnym- ten typ współpracy występuje w 46% gmin miejskich (w gminach wiejskich - 17,5% i miejsko-wiejskich 26,5%). Są jednak dwie formy współpracy rzadziej stosowane w gminach miejskich niż w pozostałych typach gmin - są to pożyczki i umowy partnerskie, które w 2014 r. realizowała tylko 1 gmina miejska.

Gminy miejsko-wiejskie w tegorocznym badaniu są zdecydowanie bardziej podobne w zakresie różnorodności stosowanych form współpracy do gmin miejskich niż do gmin wiejskich (w badaniu z 2013 roku ten typ JST cechował znacznie mniejszy zakres form współpracy, bardziej upodabniając je do gmin wiejskich). Najczęstszą formą współpracy gmin miejsko-wiejskich było wspieranie zadań publicznych - 94% (najlepszy wskaźnik z wszystkich typów JST). Ten typ gminy ma też najwyższy wskaźnik powierzenia zadań publicznych do realizacji PES - 59% (gminy wiejskie - 42%, miejskie - 46%).

Powiaty- niemal wszystkie powiaty informują PES o planowanych kierunkach działalności. 64% tego typu JST powierza zadania publiczne do realizacji PES, wspiera PES w realizacji zadań publicznych oraz konsultuje akty prawne dot. zadań publicznych. Znaczące różnice między powiatem, a gminami to: nie udzielanie pożyczek, gwarancji przez powiaty dla PES (żaden powiat w 2014 r. ich nie udzielił); rzadziej stosowane jest również wsparcie lokalowe na preferencyjnych warunkach (36%). Częściej natomiast niż w gminach wiejskich, miejsko-wiejskich i miejskich, powiaty współpracują realizując

projekty partnerskie (36%) oraz organizując prace wspólnych zespołów o charakterze doradczym i inicjatywnym (50%).

2.4.2. Typy PES, z którymi współpracują JST

Podmioty ekonomii społecznej, z którymi współpracowały w 2014 roku jednostki samorządu terytorialnego można podzielić na 3 grupy- te, z którymi współpraca jest powszechna, współpracuje z nimi zdecydowana większość badanych JST i są to:

- kluby sportowe (149 JST),
- stowarzyszenia (inne niż kluby sportowe) (149 JST),

podmioty, z którymi współpracuje co trzecia lub co czwarta jednostka samorządu terytorialnego:

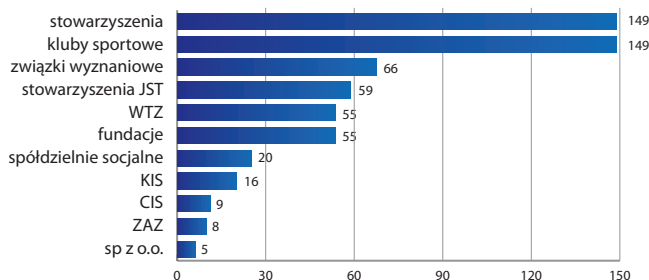
- organizacje kościelne i związki zawodowe (66 JST),
- stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego (59 JST),
- warsztaty terapii zajęciowej (55 JST),
- fundacje (45 JST),

oraz podmioty, z którymi gminy i powiaty współpracują marginalnie:

- spółki akcyjne i spółki z ograniczoną odpowiedzialnością działające nie dla zysku (5 JST),
- zakłady aktywności zawodowej (8 JST),
- centra integracji społecznej (9 JST),
- kluby integracji społecznej (16 JST),
- spółdzielnie socjalne (20 JST).

Powodem małego zasięgu współpracy JST z ostatnią kategorią PES jest zapewne ich niewielka ilość w regionie.

Wykres 11. Formy prawne PES, z którymi współpracowały małopolskie gminy i powiaty w 2014 r.

N=161

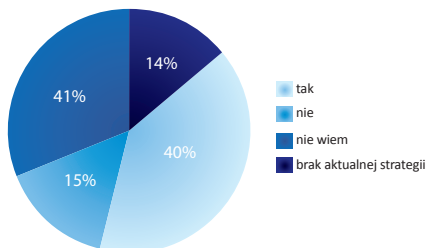
2.5. EKONOMIA SPOŁECZNA W WYMIARZE DOKUMENTACJI STRATEGICZNEJ JST

Przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego zapytani zostali o to, czy w obowiązujących w 2014 roku dokumentach strategicznych⁸ znajdowały się zapisy o stosowaniu instrumentów ekonomii społecznej.

2.5.1. Strategia rozwiązywania problemów społecznych

W 2014 roku 40% czyli 68 jednostek samorządu terytorialnego posiadało w swoich strategiach rozwiązywania problemów społecznych zapisy o stosowaniu instrumentów ekonomii społecznej. Należy zaznaczyć jednak, że liczba ta może być wyższa, gdyż przedstawiciele 53 gmin i powiatów nie posiadały wiedzy na ten temat (31% odpowiedzi). Natomiast 24 JST (14%) nie posiadały zapisów odnośnie stosowania narzędzi ES w zakresie rozwiązywania problemów społecznych, a 26 JST (15%) nie posiadało aktualnej strategii rozwiązywania problemów społecznych.

Wykres 12. Czy w strategii rozwiązywania problemów społecznych uwzględniono zapisy o stosowaniu instrumentów ekonomii społecznej.

N=171

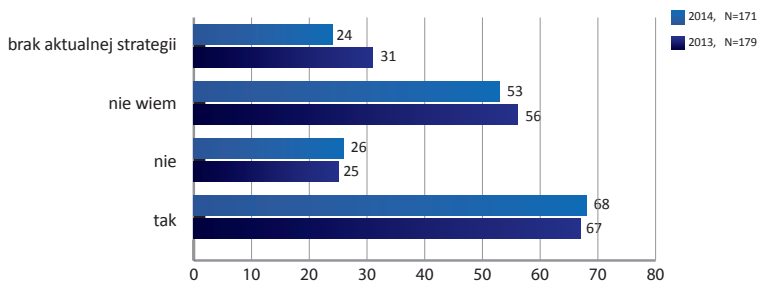
Gminy wiejskie posiadające aktualną strategię rozwiązywania problemów społecznych, w 39% przypadków posiadały zapisy dotyczące narzędzi ES w polityce społecznej, gminy miejskie w większości (7 na 13 badanych) posiadają omawiane zapisy, a gminy miejsko-wiejskie w 42%. W powiatach dominującą kategorią odpowiedzi wybieranych przez pracowników odpowiedzialnych za współpracę z organizacjami społecznymi była odpowiedź „nie wiem”. Ekonomia społeczna, jako instrument pomocny w rozwiązywaniu problemów społecznych znajduje się w lokalnej strategii 4 z 15 powiatów.

Porównując w latach zagadnienie związane ze stosowaniem zapisów o wykorzystaniu narzędzi ES w rozwiązywaniu problemów społecznych widać niewielkie zmiany, przede wszystkim w zakresie

⁸ Do wyszczególnionych dokumentów należały: strategia rozwiązywania problemów społecznych, strategia rozwoju lokalnego, program współpracy z organizacjami pozarządowymi

spadku JST nie posiadających aktualnej strategii rozwiązywania problemów społecznych (z 31 do 24). Nieco zmniejszyła się też liczba respondentów nie mających wiedzy na temat tego, czy w omawianym dokumencie znajdują się zapisy dotyczące stosowania instrumentów ekonomii społecznej (z 56 do 53 JST).

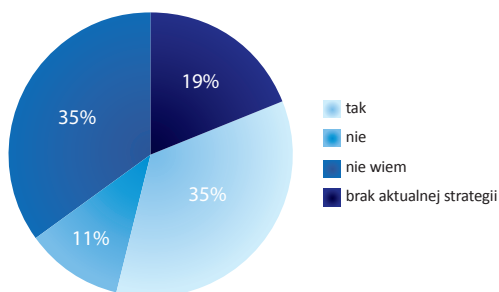
Wykres 13. Posiadanie zapisów o stosowaniu instrumentów ES w strategii rozwiązywania problemów społecznych w perspektywie porównawczej badań z 2013 r i 2014 r.

2.5.2. Strategia rozwoju lokalnego

Czy ekonomia społeczna postrzegana jest jako jeden z instrumentów rozwoju lokalnego? Badania pokazują, że jest tak w ok. 1/3 gmin i powiatów (60 JST) gdzie zastosowano narzędzia ES w strategii rozwoju lokalnego. Jak co roku, liczną kategorię stanowiły osoby odpowiedzialne za współpracę z podmiotami ekonomii społecznej, które nie posiadały wiedzy na ten temat (35% JST). Blisko co piąty samorząd lokalny nie posiadał też aktualnej strategii rozwoju lokalnego (19 JST).

Wykres 14. Czy w strategii rozwoju lokalnego uwzględniono zapisy o stosowaniu instrumentów ekonomii społecznej?

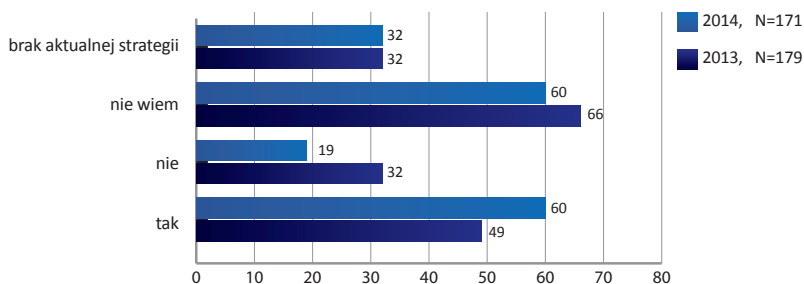

N=171

Analizując wyniki dotyczące uwzględniania narzędzi ES w strategiach rozwoju lokalnego w podziale na typ jednostki samorządu terytorialnego nie widać znaczących różnic. Żaden z typów JST nie wybija się w poszczególnych kategoriach odpowiedzi, poza gminami miejskimi, które w dużym odsetku nie posiadają aktualnej strategii rozwoju lokalnego (38%). Największy odsetek JST posiadających zapisy o instrumentach ES w rozwoju lokalnym mają powiaty (blisko połowa), w gminach wiejskich odsetek ten wynosi 35%, w gminach wiejsko- miejskich- 33%, a w miejskich- 31%.

Porównanie strategii rozwoju lokalnego z perspektywy badań w 2013 i 2014 roku napawa optymizmem. Zapisy o korzystaniu z rozwiązań, jakie dostarcza ekonomia społeczna w rozwoju lokalnym w roku 2014 pojawiły się dużo częściej (z 49 do 60 JST), równocześnie spadła liczba JST nie umieszczająca zapisów o ekonomii społecznej w swych dokumentach rozwoju lokalnego (z 32 do 19). Nieznacznie spadła też liczba gmin i powiatów, w których osoby odpowiedzialne za współpracę z PES nie wiedziały czy w strategii rozwoju lokalnego znajdują się omawiane zapisy (z 66 do 60). Wyniki te mogą świadczyć o lekkim wzroście postrzegania ekonomii społecznej w kategoriach wpływu na rozwój lokalny.

Wykres 15. Posiadaniem zapisów o stosowaniu instrumentów ES w strategii rozwoju lokalnego w perspektywie porównawczej badań z 2013 r. i 2014 r.

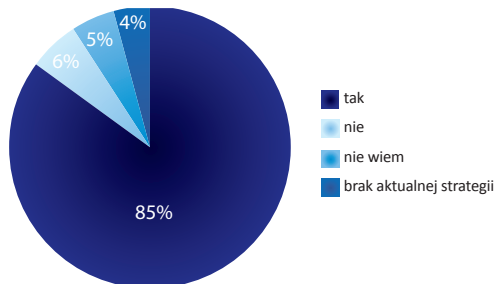
2.5.3. Roczny program współpracy z organizacjami pozarządowymi

Ekonomia społeczna zdecydowanie najczęściej kojarzona jest w gminach i powiatach, jako przestrzeń do współpracy samorządu z organizacjami pozarządowymi i podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o pożytku publicznym i o wolontariacie⁹- jak wynika z badania, 85 % gmin i powiatów (146 JST) posiada zapisy o stosowaniu instrumentów ekonomii społecznej m.in. określające możliwość powierzenia i/lub wspierania zadań publicznych do realizacji PES. 6% gmin i powiatów (11 JST) nie posiada takich zapisów w programie, 5% respondentów (8 JST) nie posiada wiedzy na temat zapisów

⁹ Kościelne osoby prawne i ich jednostki organizacyjne, spółdzielnie socjalne, spółki akcyjne, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i kluby sportowe przeznaczające całość dochodu na cele statutowe, stowarzyszenia JST. Ustawa o pożytku publicznym i o wolontariacie z dn.24 kwietnia 2003 z późn. zm. (Dz. U. 2003 nr 96, poz. 873)

w rocznym programie współpracy, a 4% czyli 7 JST nie posiada aktualnego dokumentu, który jest nota bene obowiązkowy dla każdego JST. Porównanie w latach 2013 - 2014 daje niemal identyczne wyniki.

Wykres 16. Czy w rocznym programie współpracy z NGO uwzględniono zapisy o stosowaniu instrumentów ekonomii społecznej?

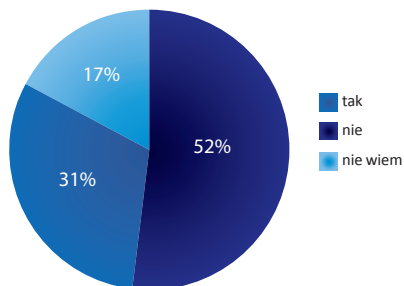
N=172

W gminach miejskich 12 na 13 tego typu JST posiadało stosowne zapisy, w gminach miejsko-wiejskich 89% (32 na 35 JST), w gminach wiejskich - 81% (88 na 110 JST), a w powiatach wszystkie poza jednym (14 z 15 JST). Największy odsetek jednostek nie posiadających zapisów o instrumentach ekonomii społecznej w rocznym programie współpracy z organizacjami pozarządowymi znajduje się w gminach wiejskich - 7%.

2.5.4. Inicjatywy lokalne

Osoby odpowiedzialne za współpracę z organizacjami zostały zapytane czy w 2014 roku w budżecie ich gmin/powiatów zabezpieczono środki finansowe na realizację inicjatywy lokalnej. W 54 gminach i powiatach (31% wszystkich JST) środki na realizację inicjatyw lokalnych zostały zabezpieczone, w 89 JST (52%) nie zarezerwowano odrębnej puli środków na ten cel. Duży odsetek osób odpowiedzialnych za współpracę z organizacjami pozarządowymi nie miał wiedzy na temat zabezpieczenia budżetu na realizację inicjatywy lokalnej (17% czyli 29 badanych JST).

Wykres 17. Czy w budżecie gminy/powiatu zabezpieczono środki finansowe na realizację inicjatywy lokalnej?

N=172

Relatywnie najwyższy odsetek JST, które zadbały o środki na realizację inicjatyw lokalnych występuje w gminach wiejskich (35%) oraz gminach miejsko-wiejskich (28%).

Zarezerwowanie środków w budżecie na realizację inicjatywy lokalnej może świadczyć o „otwartości” samorządu na współpracę, drugim aspektem jest jednak ilość zrealizowanych inicjatyw i tu wyniki są bardzo złe - inicjatywy lokalne udało się przeprowadzić w 14 JST czyli w nieco więcej niż w 8% badanych gmin i powiatów. W 2013 roku ta liczba była nieco mniejsza i wynosiła 11 JST.

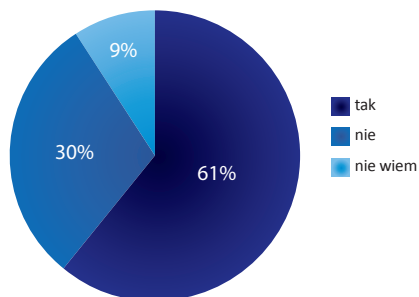
2.5.5. Fundusz sołecki

Fundusz sołecki zasilany jest ze środków budżetowych gmin¹⁰ i służy realizacji zadań mających na celu poprawę warunków życia mieszkańców. Warto zaznaczyć, że dla części wydatków płynących z funduszu sołeckiego gminom przysługuje zwrot z budżetu państwa w formie dotacji celowej.

61% z 161 gmin deklaruje, że w 2014 roku przeznaczyła pulę pieniędzy na fundusz sołecki, 30% gmin nie przewidziało odrębnej puli na realizację działań w ramach omawianego funduszu, a 14% przedstawiciele gminy nie miała wiedzy na ten temat.

¹⁰ Powiaty, jako jednostki, które nie dysponują funduszami sołeckimi, nie odpowiadały na pytanie o zabezpieczenie w swoich budżetach środków na realizację tych funduszy.

Wykres 18. Czy JST zabezpieczyło środki finansowe na realizację funduszu sołectkiego.

N=161

Fundusze sołectkie są tworzone nieco częściej w gminach miejsko-wiejskich (69%) niż w gminach stricte wiejskich (62%), choć różnice te nie są znaczące. Natomiast w gminach miejskich jest to instrument wykorzystywany połowicznie - 6 z 12 tego typu jednostek nie dokonało rezerwacji środków finansowych na realizację funduszy sołectkich.

Analizując wyniki na przestrzeni lat 2013 i 2014 widać niewielki wzrost liczby wszystkich gmin, które w 2014 roku zabezpieczyły środki finansowe na fundusz sołectki w stosunku do roku 2013 (z 92 do 98).

2.5.6. Stosowanie klauzul społecznych w zamówieniach publicznych

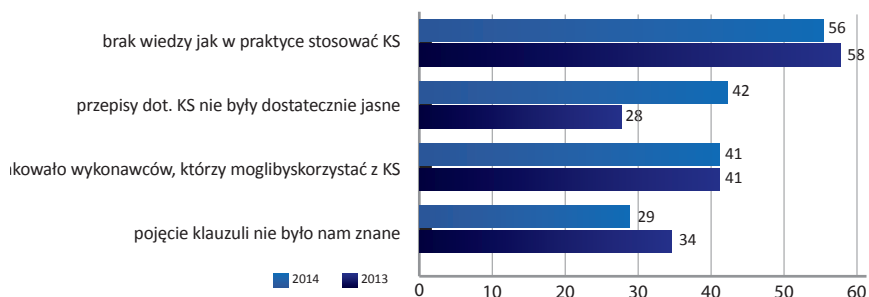
W 2014 roku w Małopolsce tylko 1 ze 172 gmin i powiatów, które odpowiedziały na pytanie o stosowanie klauzul społecznych (KS), zdecydowała się na zastosowanie tego instrumentu w zlecanych przez siebie zamówieniach publicznych. Była to gmina wiejska, która podała, że zlecenie dotyczyło usług sprzątania oraz dożywiania dzieci i młodzieży.

Na pytanie o powody nie stosowania klauzul społecznych najczęściej wybieraną odpowiedzią był „brak wiedzy, jak w praktyce stosować klauzule społeczne” - tą odpowiedź wybrała co trzecia JST. Kłopot sprawiają również niedostatecznie jasne przepisy, które powodowały obawy przed błędną interpretacją zasad wdrożenia klauzuli społecznej (42 JST). Niemal takie same przeszkody w stosowaniu klauzul społecznych sprawia brak wykonawców, którzy mogliby z nich skorzystać (41 JST). W stosunku do poprzednich lat zmniejszyła się natomiast liczba gmin i powiatów, które przyznają, że „pojęcie klauzuli społecznej nie było nam znane” (29 JST).

Porównując w latach problematykę dotyczącą niestosowania klauzul społecznych w zamówieniach publicznych widać w 2014 r. wyraźny wzrost wskazań dotyczących niejasności przepisów (z 28 do 42 JST). Nieco zmalała liczba wskazań świadczących o tym, że pojęcie klauzul społecznych nie było w 2014 r. znane w JST (z 34 do 29).

Wykres 19. Powody niestosowania klauzul społecznych w JST w latach 2013 i 2014 r.

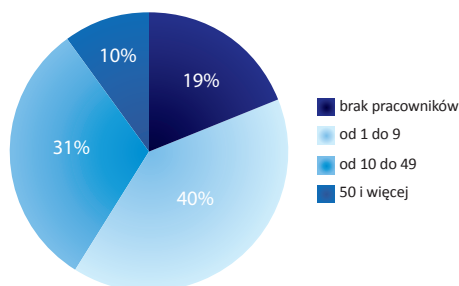

2.6. ZASOBY LUDZKIE W PRZEDSIĘBIORSTWACH SPOŁECZNYCH

2.6.1. Liczba zatrudnionych ogółem

Od przedsiębiorstw społecznych oczekuje się pełnienia funkcji zatrudnieniowej, zwłaszcza w stosunku do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. W tej edycji badania wyniki pokazują, że badane PS mają stosunkowo duży potencjał zatrudnieniowy, choć blisko 19% PS nie zatrudnia żadnych pracowników. Średnia liczba pracujących w badanych PS bez względu na rodzaj umowy wynosi 20,8 osoby. Wartość mediany mówi natomiast, że minimum połowa badanych PS zatrudnia do 8 pracowników. W sumie 85 badanych PS daje pracę (bez względu na rodzaj umowy) 1765 osobom. Dla porównania, w roku 2013 suma pracowników wynosiła 1889 osób przy średniej 31 i medianie 10.

Wykres 20. Kategorie podmiotów w zależności od liczby pracowników ogółem.

N=85

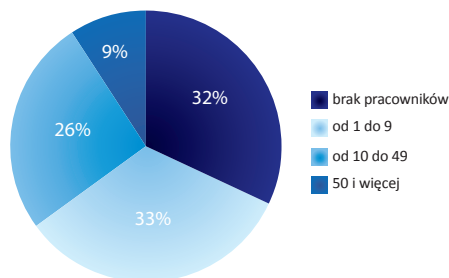
Analizując liczbę pracowników dla poszczególnych form prawnych, widzimy, że największym pracodawcą są 2 spółdzielnie inwalidów i niewidomych (średnia liczba pracowników dla tych dwóch podmiotów wynosi 84) oraz 4 ZAZ-y (średnia - 57). Fundacje to przede wszystkim mikroprzedsiębiorstwa (11) i mali pracodawcy (6); znalazła się też fundacja zatrudniająca powyżej 50 osób. Średnia liczba pracowników w fundacjach wynosi 17. Najbardziej zróżnicowaną grupę stanowią stowarzyszenia: od tych, które nie zatrudniają nikogo (13) przez mikro (13), małe (7) do średnich przedsiębiorstw (6) (średnia - 22). Spółdzielnie socjalne natomiast podzieliły się na dwie grupy (z wyłączeniem 2 spółdzielni niezatrudniających nikogo) - 7 zatrudnia do 9 pracowników, kolejne 7 spółdzielni między 10 a 49 osób (średnie zatrudnienie w spółdzielniach socjalnych wynosi 10 osób). Średnie zatrudnienie w czterech badanych CIS-ach wyniosło natomiast 15 pracowników.

2.6.2. Zatrudnienie na umowę o pracę

Średnia liczba osób pracujących na umowę o pracę w badanych PS wynosi 17,6 osób. Największą liczbę pracowników - 135 osoby zatrudnia stowarzyszenie (to samo, które zatrudnia łącznie 164 pracowników bez względu na umowę o pracę), poza nim jeszcze cztery badane PS zatrudniają powyżej 100 pracowników. 27 z 85 PS nie zatrudnia pracowników na umowę o pracę (z tego wniosek, że 11 PS zatrudnia tylko na umowy cywilnoprawne). Wartość mediany mówi natomiast, że minimum połowa badanych PS zatrudnia do 4 pracowników. W sumie, 85 badanych PS daje pracę „na etat” 1497 osobom. Dla porównania, w roku 2013 suma pracowników wynosiła 1138 osób przy średniej 19 i medianie 5.

Dzieląc badane przedsiębiorstwa społeczne na mikro, małe i średnie, biorąc pod uwagę tylko liczbę pracowników (nie uwzględniając wysokości rocznego obrotu) okazuje się, że niemal 1/3 nie zatrudnia pracowników „etatowych”, kolejna 1/3 PS to mikroprzedsiębiorstwa, 26% przedsiębiorstwa małe, a 9% średniej wielkości pracodawcy.

Wykres 21. Kategorie podmiotów w zależności od liczby pracowników zatrudnionych na umowę o pracę.

N=85

Największym pracodawcą są 2 spółdzielnie inwalidów (średnia liczba pracowników dla tych dwóch podmiotów wynosi 84) oraz 5 ZAZ-ów (średnia - 63)¹¹. Fundacje to przede wszystkim mikroprzedsiębiorstwa. Stowarzyszenia w połowie nie zatrudniają pracowników na umowę o pracę, reszta jest bardzo zróżnicowana, łącznie z 4 stowarzyszeniami zatrudniającymi 50 i więcej pracowników (średnia- 16). Spółdzielnie socjalne, tak jak w poprzednim pytaniu podzieliły się na dwie grupy (z wyłączeniem 2 spółdzielni niezatrudniających nikogo) - 7 zatrudnia do 9 pracowników, kolejne 7 spółdzielni między 10 a 49 osób (średnie zatrudnienie na umowę o pracę w spółdzielniach socjalnych wynosi 9 osób). Średnie zatrudnienie w czterech badanych CIS-ach wyniosło 8 pracowników.

2.6.3. Liczba zatrudnionych w ramach umowy cywilnoprawnej

Średnia liczba osób pracujących na umowie cywilnoprawnej w badanych PS wynosi 4,4 osoby. Największą liczbę zatrudnionych- 93 osoby zatrudnia stowarzyszenie (mające dodatkowo dwóch etatowych pracowników). Poza tym podmiotem, żaden inny nie zatrudnia na umowy cywilnoprawne więcej niż 30 osób. W sumie, 85 badanych PS daje pracę w formie umów cywilnoprawnych 373 osobom. Dla porównania, w roku 2013 suma tego typu pracowników wynosiła 641 osób przy średniej 11 i medianie równej 2.

Analizując liczby pracowników zatrudnionych na podstawie umowy cywilnoprawnej dla poszczególnych form prawnych, widzimy, że korzystają z takiej możliwości zatrudnienia wszystkie typy PS poza 2 spółdzielniami inwalidów i niewidomych, głównie jednak fundacje i stowarzyszenia.

2.6.4. Zatrudnienie subsydiowane

Kolejnym elementem, ważnym z punktu widzenia funkcji integracyjnej PS, jest liczba osób pracujących w ramach zatrudnienia subsydiowanego, czyli takich osób, które umożliwiają podmiotowi zdobycie częściowej refundacji do ich wynagrodzeń (np. z PUP, PFRON, innych źródeł publicznych).

Średnia liczba osób pracujących w ramach zatrudnienia subsydiowanego w badanych PS wynosi 2,4. Największą liczbę pracowników - 70 osób zatrudnia zakład aktywności zawodowej. Poza tym podmiotem, żaden inny nie zatrudnia w formie subsydiów więcej niż 40 pracowników. Wartość mediany wynosi zero, co związane jest z tym, że 70 z 83 PS, które odpowiedziały na to pytanie, nie zatrudnia w omawianej formie pracowników. W tych 13 badanych PS, które zadeklarowały korzystanie z subsydiowanego zatrudnienia, pracuje 200 osób. Dla porównania, w roku 2013 suma pracowników wynosiła 562 osób, przy średniej 10 i medianie równej 0.

Z subsydiowanego zatrudnienia w ogóle nie korzystają fundacje. Nie ma formy prawnej, która w każdym przypadku korzystałaby z subsydiów; nawet potencjalni beneficjenci subsydiów, zatrud-

¹¹ Wyższa średnia dla ZAZ-ów w przypadku zatrudnienia na etat w porównaniu z zatrudnieniem ogółem wynika z faktu, że na wcześniejsze pytanie odpowiedziały 4 tego typu podmioty, a na omawiane pytanie 5 ZAZ-ów, z czego ten dodatkowo zatrudnia aż 97 pracowników.

niający osoby niepełnosprawne jakimi są ZAZ-y i spółdzielnie inwalidów i niewidomych nie zawsze korzystają z dofinansowania do miejsc pracy.

2.6.5. Poziom zatrudnienia beneficjentów w przedsiębiorstwach społecznych

W przypadku zasobów ludzkich w przedsiębiorstwach społecznych, istotną kwestią pozostaje korzystanie z pracowników, będących jednocześnie beneficjentami działalności tej organizacji. W tego typu organizacjach można założyć, że osoby zagrożone wykluczeniem społecznym stanowią będą istotną część zasobów ludzkich.

Jednak na 88 badanych PS aż 55 nie zatrudnia w swoich strukturach osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (stąd mediana wynosi 0). Średnia wartość zatrudnienia we wszystkich 88 PS wynosi 5,3, a to dlatego, że 14 z 33 PS zatrudniających swoich beneficjentów to pracodawcy mali bądź średni (10 i więcej pracowników). Najwięcej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zatrudnia jedno stowarzyszenie (96 osób).

Analiza oparta na porównaniu średnich wartości zatrudnienia dla poszczególnych form prawnych pokazuje, że najwięcej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zatrudniają ZAZ-y (średnia - 35 osób), spółdzielnie socjalne (średnia - 9), stowarzyszenia (średnia - 3) i CIS-y (średnia - 2). Najmniejszym pracodawcą dla swych beneficjentów są fundacje (średnia - 0,4).

2.6.6. Zatrudnienie i zwolnienia beneficjentów w ostatnich 12 miesiącach funkcjonowania PS

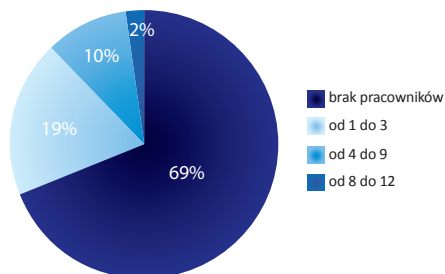
Analiza odpowiedzi na pytanie o liczbę beneficjentów, którzy w ciągu ostatnich 12 miesięcy zostali zatrudnieni w badanych podmiotach pokazuje, że 58 PS (69%) nie zatrudniła takich osób, 24 PS (29%) zatrudniła między 1 a 9 osób, a 2 podmioty zatrudniły 10 lub więcej beneficjentów i były to spółdzielnie socjalne.

W tym samym czasie badane PS zwalniały również swoich beneficjentów z pracy. Na pytanie, ile osób skończyło zatrudnienie w PS odpowiedziało 84 podmiotów, z tego 69% (58 PS) nie zwolniła żadnego beneficjenta, pozostałe 26 PS (31%) dokonało redukcji bądź „wypuściło” na otwarty rynek pracy swoich beneficjentów. I tak, 22% badanych organizacji rozwiązało umowę o pracę z 1-3 beneficjentami, 7% zmniejszyło stan zatrudnienia w ostatnich 12 miesiącach w skali od 4 do 7 osób. Dwa podmioty zredukowały zatrudnienie w największym stopniu- spółdzielnia socjalna o 12 osób i stowarzyszenie o 9 osób (to samo, które zatrudniało w 2014 r. 96 osób zagrożonych wykluczeniem społecznym na umowę o pracę)¹².

¹² Nie pytamy jednak o przyczynę odejścia beneficjentów z PS, a może nią być np. wiek emerytalny co w przypadku spółdzielni inwalidów i niewidomych jest bardzo prawdopodobne (najstarsze PS w próbie badawczej).

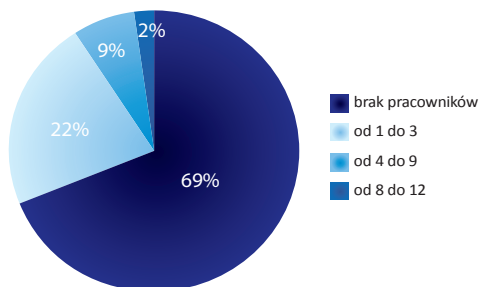
Porównując statystyki dla obu przypadków - zatrudnienia i zwolnień osób zagrożonych wykluczeniem społecznym możemy dostrzec, że nieco więcej osób zostało przyjętych (łącznie 101) niż zakończyło pracę (91).

Wykres 22. Zatrudnienie nowych beneficjentów w 2014 r.

N=84

Wykres 23. Zakończenie pracy przez beneficjentów w 2014 r.

N=84

Zmiany w zatrudnianiu nowych beneficjentów, jak i zwolnieniach dotyczą tego samego odsetka PS - 31% PS. Czy istnieje zatem współzależność między zwalnianiem a zatrudnianiem beneficjentów i w jakich typach przedsiębiorstw odbywają się te przetasowania?

Odpowiedź na pierwsze pytanie jest twierdząca. Istnieje wyraźna współzależność¹³ pomiędzy faktem przyjmowania nowych beneficjentów, a zakończeniem pracy przez „starych” beneficjentów w ciągu ostatnich 12 miesięcy. Można zatem założyć, że duża część badanych PS tworzy rotacyjne miejsca pracy.

¹³ Współczynnik korelacji liniowej Pearsona $r = 0,727$.

Kolejne pytanie, dotyczące tego, w jakich PS były zwalniane i przyjmowane nowe osoby do pracy nie dostarcza nam typowego modelu - wszędzie bowiem (poza dwiema spółdzielniami niewidomych i inwalidów) następowały przyjęcia nowych beneficjentów do pracy. Najbardziej aktywne w tym względzie były spółdzielnie socjalne (ponad połowa z nich zatrudniła nowych pracowników) oraz ZAZ-y. Podobnie rzecz ma się ze zwolnieniami beneficjentów w ostatnim roku - najwięcej osób było zwalnianych w ZAZ-ach i spółdzielniach socjalnych.

O ile ZAZ-y są przejściowymi miejscami pracy, o tyle dziwi tak duża rotacja w spółdzielniach socjalnych, które w zamyśle ustawodawcy miały być docelowymi miejscami pracy. Po wnikliwej analizie rodzajów spółdzielni, które dokonywały rozszkodowania w zatrudnieniu, okazało się, że są to przede wszystkim spółdzielnie socjalne zakładane przez osoby prawne: 8 z 9 spółdzielni, które zaznaczyły, że w ostatnich 12 miesiącach zwalniały osoby zagrożone wykluczeniem społecznym jest założona przez osoby prawne, nieco mniej bo 6 z 9 spółdzielni, które zatrudniły w ostatnim roku nowych pracowników to również spółdzielnie socjalne osób prawnych.

Na koniec próba odpowiedzi na bardzo ważne pytanie dotyczące losów zwolnionych osób - czy beneficjenci, z którymi rozwiązano pracę zostali przygotowani do pracy na „otwartym” rynku czy ich los jest nieznan. Zaczniemy jednak od statystyk dotyczących liczby osób, które zakończyły pracę w PS w ostatnim roku i znalazły pracę na wolnym rynku. 68 z 84 podmiotów, które odpowiedziały na to pytanie, zaznaczyło, że żadna osoba nie podjęła pracy na otwartym rynku. Należy jednak pamiętać, że 58 PS nie rozwiązywało żadnych umów w 2014 roku ze swymi beneficjentami. 16 podmiotów jednak wie, że ich beneficjenci, po zaprzestaniu pracy w PS zaczęli pracę na otwartym rynku. W grupie badanych znalazły się 3 podmioty, którym udało się umieścić na otwartym rynku pracy po 6 osób. Łącznie z 91 beneficjentów, którzy ukończyli pracę w ciągu ostatnich 12 miesięcy, 42 osoby znalazły pracę poza badaną organizacją, co stanowi 46%. Można powiedzieć, że jest to wskaźnik skuteczności zatrudnieniowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym wynikający z działalności badanych przedsiębiorstw i jest on nieco wyższy niż w ubiegłorocznym badaniu (38%).

Analiza średnich dla poszczególnych form prawnych (tylko podmiotów, które zadeklarowały, że w ostatnim roku dokonały zwolnień swoich beneficjentów) pokazuje, które PS najbardziej „dbają” o zagwarantowanie pracy dla swoich beneficjentów na zewnątrz organizacji. Z poniższej tabeli wynika, że są to przede wszystkim ZAZ-y oraz fundacje; spółdzielnie socjalne osób prawnych (8 z 9 spółdzielni, które zwalniały beneficjentów było założonych przez podmioty) mają w tym względzie połowiczny sukces.

Tabela 1. Średnie liczby beneficjentów zwolnionych z PS i beneficjentów, którzy zna-

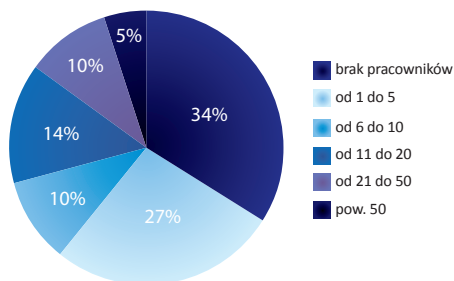
leżli pracę na otwartym rynku z podziałem na formy prawne.

	Średnia liczba beneficjentów, z którymi rozwiązano umowę o pracę w 2014r.	Średnia liczba beneficjentów, którzy znaleźli pracę na otwartym rynku w 2014 r.
CIS (N=2)	3	0
ZAZ (N=5)	3	2
spółdzielnia socjalna (N= 9)	4	2
fundacja (N=4)	4	3
stowarzyszenie (N=5)	3	1

2.6.7. Wolontariusze

W kontekście zasobów ludzkich przedsiębiorstw społecznych, bardzo istotną informacją pozostaje poziom współpracy tych organizacji z wolontariuszami. Stanowią oni bowiem ważną część składową zasobów ludzkich przedsiębiorstwa, angażując się w jego działalność społeczną w sposób nieodpłatny. 30 z 88 badanych organizacji (34%) nie podejmowało takiej współpracy w ciągu ostatnich 12 miesięcy (w roku 2013 jeszcze więcej, bo aż 43% podmiotów). Najliczniejsza grupa z tych, którzy współpracowali z wolontariuszami - 27 % to ci, którzy przyjęli do organizacji od 1 do 5 wolontariuszy; znalazły się też 4 PS, które korzystały z pomocy więcej niż 50 wolontariuszy. Podmiotami w największym stopniu korzystającymi z wolontariatu są, jak co roku, fundacje i stowarzyszenia. Z tej formy wykorzystania pracy nieodpłatnej nie korzystały w 2014 (podobnie jak we wcześniejszych latach) ZAZ-y i spółdzielnie inwalidów i niewidomych.

Wykres 24. Kategorie PS ze względu na liczbę wolontariuszy, z którymi współpracują.

N=84

W sumie, w 58 przedsiębiorstwach społecznych w ostatnim roku nieodpłatnie pracowało 1764 (jest to wskaźnik dużo wyższy niż w badaniu z 2013 roku - 368 osób), przy średniej 20. Wśród badanych PS znalazło się jedno stowarzyszenie, które współpracowało z 747 wolontariuszami mocno wpływając na wielkość średniej.

Tabela 2. Informacja zbiorcza przedstawiająca podstawowe statystyki dla pytań dot. zatrudnienia w badanych PS.

	Średnia	Mediana	Max	Suma w 2013 r.	Suma w 2014 r.
Liczba osób pracujących w PS	20,76	8	164	1889	1765
Liczba osób pracujących na podstawie umowy o pracę	17,6	4	135	1139	1497
Liczba osób pracujących na podstawie umowy cywilnoprawnej	4,39	2	93	641	373
Liczba osób pracujących w ramach zatrudnienia subsydiowanego	2,41	0	70	562	200
Liczba osób należących do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym pracująca obecnie w PS	5,3	0	96	712	466
Liczba osób należących do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym zatrudniona w ostatnich 12 miesiącach w PS	1,2	0	17	253	101
Liczba osób należących do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, która zakończyła pracę w PS w ostatnich 12 miesiącach	1,08	0	12	81	91
Liczba osób należących do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, które po zakończeniu pracy w PS znalazły pracę na wolnym rynku	0,5	0	6	35	42
Liczba wolontariuszy, z którymi współpracowało PS	20	4,5	747	368	1764

2.7. ROZWÓJ ZASOBÓW LUDZKICH W PRZEDSIĘBIORSTWACH SPOŁECZNYCH

2.7.1. Plany dotyczące zatrudnienia w najbliższych 12 miesiącach

Analizując sytuację respondentów pod kątem planowanych zmian w poziomie zatrudnienia, warto zwrócić uwagę, iż zdecydowana większość, bo 64 z 87 badanych przedsiębiorstw społecznych (73%) nie planuje zmian w tym zakresie w czasie najbliższych 12 miesięcy. Spośród pozostałych organizacji, więcej planuje jednak zwiększyć zatrudnienie (22% z ogółu) niż je zmniejszyć (5% z ogółu). W ubiegłorocznym badaniu dwukrotnie większy był odsetek PS, które planowały redukcje zatrudnienia.

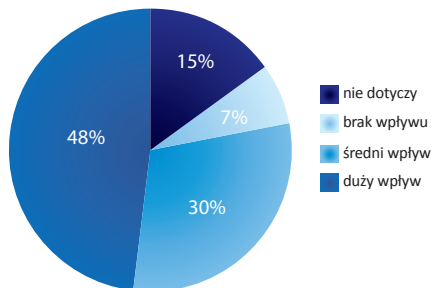
Najbardziej optymistycznie podchodzą do planów zatrudnienia spółdzielnie socjalne - 9 z 16, które odpowiedziały na to pytanie planuje je zwiększyć. Pozostałe przedsiębiorstwa społeczne nie planują zmian kadrowych, poza 4 z 41 stowarzyszeń, 3 z 18 fundacji, 2 z 5 ZAZ-ów i 1 CIS-em, które zamierzają zwiększyć zasoby pracownicze. Tylko 4 PS planują zmniejszenie zatrudnienia (2 fundacje, 1 spółdzielnia socjalna i 1 stowarzyszenie).

2.8. WPŁYW PRACOWNIKÓW I CZŁONKÓW PRZEDSIĘBIORSTW SPOŁECZNYCH NA WAŻNE DECYZJE W ORGANIZACJI

Analizując odpowiedzi uzyskane od respondentów na pytanie: „Jaki jest poziom wpływu członków i pracowników (innych niż kierownictwo) na podejmowanie istotnych decyzji dotyczących działalności organizacji?” należy stwierdzić, iż badane podmioty:

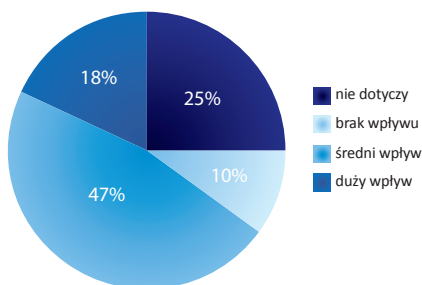
- w odniesieniu do członków organizacji większość bo 48% PS uznaje swoich członków za osoby znaczące w procesie decyzyjnym (głównie spółdzielnie socjalne i stowarzyszenia), a kolejne 30% podkreśliło, że wpływ jest, ale na średnim poziomie. Tylko 7% PS uznało, że członkowie nie mają wpływu na decyzje w PS, 15 % zaznaczyło też (głównie fundacje), że ich taka sytuacja nie dotyczy;
- w odniesieniu do pracowników sytuacja wygląda nieco inaczej - 10% PS deklaruje brak wpływu pracowników na decyzje w PS, kolejne 25% podkreśla, że ich taka sytuacja nie dotyczy (głównie stowarzyszenia i 4 spółdzielnie socjalne), tylko 18% badanych uznało, że pracownicy mają duży wpływ na podejmowanie istotnych decyzji w organizacji, a 47%, że średni (głównie spółdzielnie socjalne i fundacje).

Wykres 25. Wpływ członków na decyzje w PS.

N=84

Wykres 26. Wpływ pracowników na decyzje w PS.

N=84

2.8.1. Podnoszenie kwalifikacji zawodowych

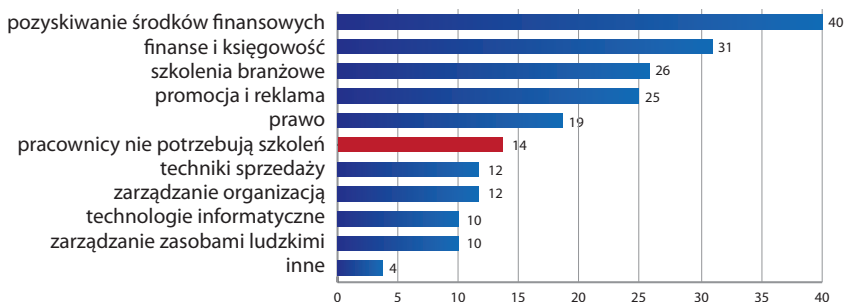
Kolejna część analizy dotyczy kwestii związanej z doszktałaniem się pracowników organizacji i aktywnością badanych organizacji, jako usługobiorców na rynku szkoleń, doradztwa, studiów wyższych i podyplomowych oraz innych form kształcenia.

Na pytanie, czy w okresie ostatniego roku pracownicy badanych organizacji korzystali z jakiegokolwiek formy podnoszenia kwalifikacji zawodowych, 63 z 88 PS (72%) udzieliło twierdzącej odpowiedzi. Wynik ten wskazuje, że pracownicy przedsiębiorstw społecznych są zainteresowani podnoszeniem swoich kompetencji i kwalifikacji w drodze edukacji formalnej, jak i nieformalnej oraz wykorzystują dostępne na rynku możliwości. W porównaniu z badaniem z roku 2013, odsetek ten jednak spadł o 8 punktów procentowych. Relatywnie najwięcej aktywności pod względem korzystania ze

szkoleń, doradztwa, studiów wyższych i podyplomowych oraz innych form kształcenia wykazały ZAZ-y (wszystkie 5 badanych), fundacje (16 z 18) i spółdzielnie socjalne (12 z 17).

Obszary zainteresowania doksztalcaniem pozostały bardzo podobne jak w poprzednich badaniach - zarówno, jeśli chodzi o preferowane, jak i najrzadziej wskazywane obszary. Najczęściej wybieraną dziedziną (niemal co drugie PS) było pozyskiwanie środków finansowych (np. z Unii Europejskiej). W drugiej kolejności, tak jak w zeszłym roku, uczestnicy wskazywali na obszar finansów i księgowości (31 wskazań). Na trzecią pozycję w 2014 roku „wywindowały” się szkolenia branżowe (w 2013 roku na piątym miejscu). Promocja i reklama (25 wskazań) od dwóch lat też jest w czołówce najbardziej pożądanego kierunku kształcenia. Zmianą w stosunku do roku 2013 jest zainteresowanie aspektami prawnymi (w roku 2013 ostatnia pozycja). Spadło natomiast zainteresowanie technikami sprzedaży oraz zarządzania organizacją. Jak nigdy dotąd, duża część badanych PS uznała, że ich pracownicy nie potrzebują tego typu wsparcia (8 stowarzyszeń, 2 fundacje, 2 spółdzielnie socjalne i jedna spółdzielnia inwalidów i niewidomych).

Wykres 27. Obszary wymagające wsparcia edukacyjnego w PS.

N=88, odpowiedzi nie sumują się do N, gdyż można było dokonać wielokrotnego wyboru.

Jakie obszary kształcenia są szczególnie priorytetowe dla wybranych form prawnych?

- ➔ Spółdzielnie socjalne najbardziej zainteresowane były pozyskaniem wiedzy z zakresu finansów i księgowości (8 z 17), promocji (7 z 17) oraz branży, w której działa przedsiębiorstwo.
- ➔ Fundacje interesują się wiedzą na temat pozyskiwania środków finansowych (10 z 18) oraz szkoleniami branżowymi (8 z 18).
- ➔ Stowarzyszenia, tak jak fundacje, mają potrzeby związane ze zdobyciem wiedzy nt. możliwości pozyskiwania źródeł finansowych (19 z 40), finansów i księgowości (15 z 40) oraz promocji (9 z 40).

- 5 zakładów aktywności zawodowej zaznaczyło zainteresowanie wiedzą z zakresu promocji i reklamy oraz 3 z 4 centrów integracji społecznej zainteresowanie wiedzą z zakresu pozyskiwania środków finansowych; poza ww. wyborami, odpowiedzi CIS-ów i ZAZ-ów były rozproszone,
- Dwie spółdzielnie inwalidów i niewidomych wybierały zupełnie odmienne obszary zainteresowania szkoleniowego.

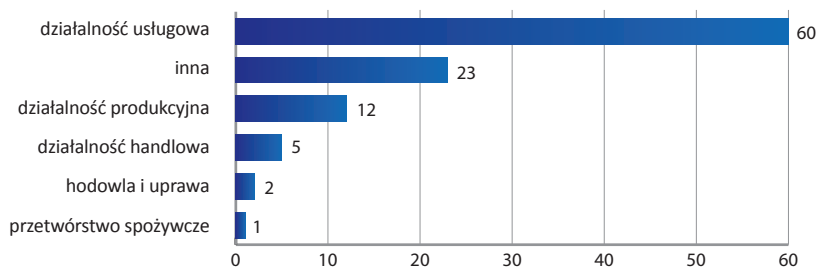
2.9. DZIAŁALNOŚĆ EKONOMICZNA PRZEDSIĘBIORSTWA

Jednym z najważniejszych aspektów funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych jest ich „sprawność” w generowaniu przychodów dla organizacji. Ten typ podmiotów może czerpać środki na swą działalność zarówno z pozyskiwania źródeł finansowania zewnętrznego takich jak projekty, sponsoring, tzw. 1%, ale też z prowadzenia działalności gospodarczej i/lub odpłatnej. Sprawne poruszanie się w tych odmiennych zasadach generowania przychodu rzutuje na kondycję finansową i zasięg działalności społecznej PS.

2.9.1 Obszary działalności ekonomicznej i jej odbiorcy

Większość respondentów, jako jeden z dwóch głównych obszarów swojej aktywności ekonomicznej wymienia działalność usługową (60 wskazań) czyli ok. 3/4 organizacji, które udzieliły odpowiedzi na to pytanie. Drugą w kolejności pod względem liczby wskazań była „innego rodzaju działalność” na taką wskazało 23 uczestników badania oraz działalność produkcyjna (12 wskazań). Na działalność handlową wskazywało 5 PS, natomiast przetwórstwo spożywcze oraz hodowla i uprawa były wskazywane marginalnie. Wyniki te utrzymują się od kilku lat- w roku 2013 i 2012 odsetek PS działających w branży usługowej był bardzo podobny (ok. 2/3 PS). Można zatem powiedzieć, że przedsiębiorstwa społeczne działają w dużej mierze w obszarze dostarczania usług.

Wykres 28. Obszary działalności ekonomicznej PS.

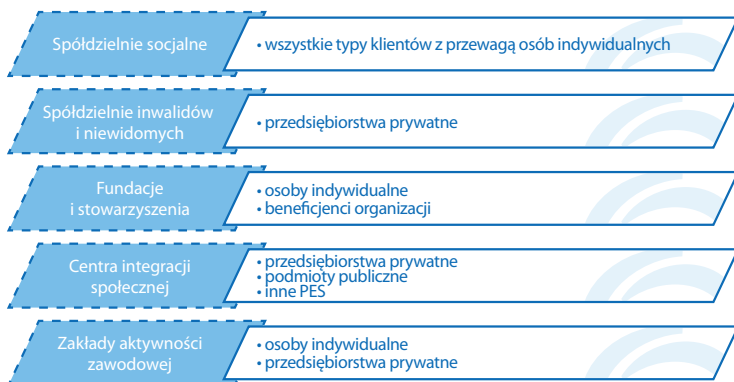
N=83. Liczba odpowiedzi nie sumuje się do N, gdyż można było dokonać wielokrotnego wyboru.

Branża usługowa jest dominująca dla wszystkich form prawnych, poza 2 spółdzielniami inwalidów i niewidomych, które jako podstawową działalność podają produkcję. Najbardziej zróżnicowaną działalność podają spółdzielnie socjalne i CIS-y.

Najwięcej badanych przedsiębiorstw społecznych sprzedawało produkty i usługi osobom indywidualnym - 38%, w drugiej kolejności - swoim beneficjentom (29%), dopiero na trzecim miejscu są przedsiębiorstwa (16%); 11% PS uznało za głównego klienta podmioty publiczne, a 6% inne podmioty ekonomii społecznej. W roku 2013 hierarchia wyglądała inaczej: na pierwszym miejscu były przedsiębiorstwa prywatne (29%), na drugim miejscu ex aequo znajdowały się beneficjenci i inne osoby fizyczne (po 25%).

Zależność między formą prawną a tzw. „głównym klientem” widać na poniższym schemacie.

Schemat 3. Forma prawna PS, a główni klienci produktów i usług.

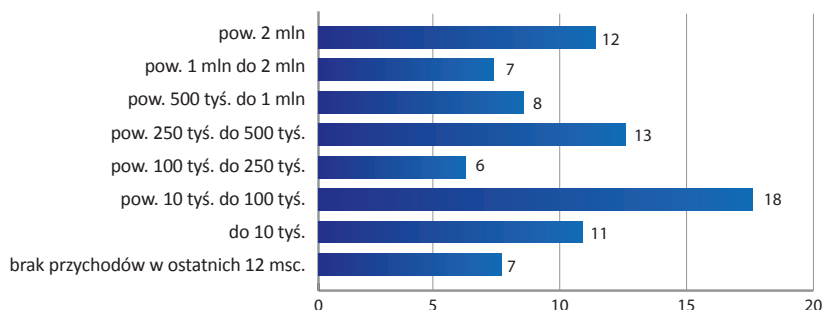

2.9.2. Sytuacja finansowa przedsiębiorstw społecznych

Na podstawie rozkładu odpowiedzi badanych przedsiębiorstw społecznych nt. wielkości przychodów ogółem osiągniętych w 2014 roku, możemy stwierdzić, iż najwięcej PS (18 przypadków) deklaruje osiągnięcie przychodu ogółem powyżej 10 tysięcy złotych, ale nieprzekraczającego 100 tysięcy złotych. Ta grupa była również najsilniej reprezentowana w grupie badanych w 2013 i 2012 roku. Na drugim miejscu pod względem liczebności znalazła się kategoria PS osiągających przychód powyżej 250 do 500 tysięcy złotych.

Jednocześnie, najmniejszy udział w grupie badanych miała grupa przedsiębiorstw osiągająca dochody powyżej 100 tysięcy złotych do 250 tysięcy złotych (6 przypadków). Warto zwrócić uwagę na 12 przedsiębiorstw społecznych (6 stowarzyszeń, 1 spółdzielnia inwalidów i niewidomych, 1 spółdzielnia socjalna, 2 ZAZ-y, 1 CIS i 1 fundacja) osiągające przychody powyżej 2 mln złotych oraz na 7 organizacji (1 CIS, 1 spółdzielnia socjalna i 5 stowarzyszeń), które nie osiągnęły przychodów w ciągu ostatnich 12 miesięcy.

Wykres 29. Przychody PS w 2014 r.

N=82

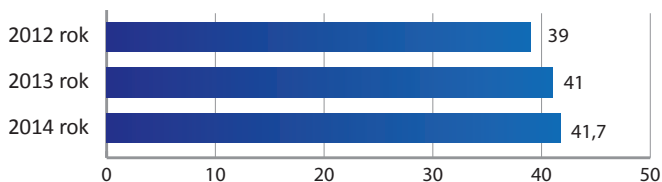
Poza CIS-ami, ZAZ-ami i spółdzielniami inwalidów i niewidomych, które to podmioty mają wysokie przychody (poza pojedynczym przypadkiem CIS, wszystkie powyżej 250 tys.), pozostałe PS charakteryzuje bardzo duża rozpiętość przychodów osiągniętych w 2014r. Tak jak w poprzednich edycjach badań, zarówno fundacje, jak i stowarzyszenia plasują się we wszystkich przedziałach przychodów w zbliżonych proporcjach. Jedyna różnica polega na tym, że w grupie PS nie osiągniętych żadnych przychodów jest 5 stowarzyszeń, lecz ani jednej fundacji.

Wśród spółdzielni socjalnych 1/3 stanowiły te, których przychód oscyluje pomiędzy 10 a 100 tysiącami złotych (identycznie jak w 2013 r.). Kolejna trzecia część spółdzielni to grupa osiągająca przychody od 250 do 500 tys. zł. Pozostałe spółdzielnie socjalne są równomiernie rozmieszczone w różnych przedziałach przychodów (łącznie z jedną, która nie osiągnęła żadnych przychodów). Zmianą w stosunku do zeszłorocznych badań jest pojawienie się jednej spółdzielni osiągającej przychody powyżej 2 milionów (w zeszłym roku była tylko jedna spółdzielnia osiągająca przychód od 500 tysięcy złotych do 1 mln złotych). Wyniki dotyczące wzrostu przychodów w spółdzielniach socjalnych wydają się napawać optymizmem, choć nadal widoczny jest podział na te „radzące sobie lepiej” i te, których finansowe funkcjonowanie pozostawia wiele do życzenia. Pogłębiając analizę o wiedzę na temat podmiotów założycielskich okazuje się, że istnieje zależność między tym, kto powołał spółdzielnię socjalną, a wysokością przychodów. Z sześciu spółdzielni, których przychód w 2014 roku znajdował się w najwyższych trzech przedziałach (od 250- 500 tys., pow. 500 tys. - 1 mln, pow. 2 mln złotych) pięć była założona przez osoby prawne.

W przypadku funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych na rynku, niezwykle istotnym pozostaje poziom przychodów z prowadzonej przez nie działalności ekonomicznej. Odpowiednio wysoki przychód z tej działalności warunkuje stabilność organizacji na rynku, umożliwia realizację działań społecznych i zapewnia większą autonomię finansową tego rodzaju podmiotom.

Średnia wartość dla badanych PS w 2014 r. wynosi 41,7% udziału przychodów z działalności ekonomicznej w przychodach ogółem, mediana- 25. Analizując zagadnienie na podstawie porównania średnich obliczonych dla deklarowanego odsetka przychodów z działalności ekonomicznej w przychodach ogółem w trzech kolejnych latach badania, widzimy iż proporcje te są niemal identyczne i stanowią ok. 2/5 przychodów z działalności ekonomicznej, aczkolwiek z każdym rokiem średni udział przychodów z działalności ekonomicznej minimalnie wzrasta.

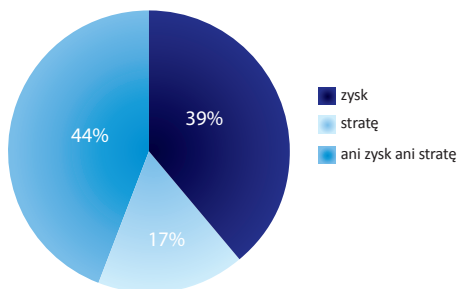
Wykres 30. Udział procentowy przychodu z działalności ekonomicznej w przychodach ogółem.

Kolejnym elementem badania kondycji finansowej PS było pytanie o wynik finansowy z działalności ekonomicznej w ostatnich 12 miesiącach funkcjonowania PS.

W roku 2014 zysk z prowadzenia działalności ekonomicznej osiągnęło 39% PS (w 2013 r. - 40%, w 2012 r. - 60% PS). Duża część badanych nie zadeklarowała ani zysku ani straty - 44% PS, 17% PS wykazała jednak w ostatnim roku stratę (w 2013 r. - 21%). Na podstawie tego wskaźnika można zatem powiedzieć, że sytuacja badanych przedsiębiorstw społecznych utrzymuje się na podobnym, umiarkowanie optymistycznym poziomie.

Wykres 31. Efekt prowadzonej przez PS działalności ekonomicznej.

N=82

Biorąc pod uwagę formę prawną organizacji, na zysk wskazywały przede wszystkim spółdzielnie socjalne (9 z 15-tu) co stanowi zmianę w stosunku do zeszłorocznych badań, w których zysk osiągnęła ok. 1/3 tego typu podmiotów.

Drugim wskaźnikiem świadczącym o kondycji przedsiębiorstwa jest wskaźnik dotyczący „ optymizmu” w zakresie prowadzonej działalności ekonomicznej. Pytaliśmy zatem przedsiębiorstwa społeczne, czy przewidują, że w najbliższych 12 miesiącach ich sytuacja finansowa się poprawi, pogorszy czy może pozostanie bez zmian. 58% badanych przedsiębiorców społecznych przewiduje, że ich sytuacja finansowa, w porównaniu do roku poprzedniego, nie ulegnie większej zmianie. Tylko jedna piąta badanych PS uważa, że ich kondycja finansowa polepszy się, co oznacza duży spadek optymizmu w stosunku do badań z 2013 (39% PS uważało w zeszłorocznej edycji, że ich sytuacja poprawi się). Pozostała grupa - 17% przedsiębiorstw społecznych przewiduje pogorszenie sytuacji finansowej swojej organizacji.

Taki rozkład odpowiedzi świadczy o małym optymizmie organizacji co do możliwości ich dalszego rozwoju i o pogorszeniu nastrojów przedsiębiorstw społecznych w stosunku do poprzednich edycji badań.

Istnieje silna korelacja¹⁴ pomiędzy efektem finansowym osiągniętym przez badane PS, a wskaźnikiem optymizmu - organizacje, które osiągnęły zysk lub wyszły „na zero” oceniają, że ich sytuacja będzie lepsza lub pozostanie bez zmian. Z drugiej strony, poza wyjątkami, większość PS, która nie osiągnęła zysku w 2014 r. na kolejny rok patrzy pesymistycznie lub uważa, że sytuacja pozostanie bez zmian.

Łącząc dwa wskaźniki: optymizm dotyczący przyszłej sytuacji finansowej oraz wynik finansowy z działalności w ostatnich 12 miesiącach z formą prawną PS, można zauważyć następujące prawidłowości:

- ➔ Względnie dobre wyniki finansowe osiągnęły badane spółdzielnie socjalne, są one też jednymi z najbardziej optymistycznie nastawionych przedsiębiorstw społecznych w badanej próbie.
- ➔ Względnie stabilne przychody w ostatnim roku (bez straty) oraz prognozy przewidujące podobną sytuację finansową wykazują ZAZ-y.
- ➔ Stowarzyszenia i fundacje wyraźnie dzielą się na dwie grupy: dobrze radzących sobie finansowo i stabilnie oceniających swą przyszłą sytuację na rynku oraz organizacje nie osiągające zysków, dbające też by nie było strat i oceniające swą przyszłość finansową bez zmian.

2.9.3. Bariery i słabości prowadzenia działalności ekonomicznej

Istotną częścią przeprowadzonych badań są odpowiedzi na pytanie o główne bariery i słabości prowadzenia działalności ekonomicznej przez respondentów. Uczestników badania popro-

¹⁴ Współczynnik korelacji liniowej Pearsona $r = 0,963$.

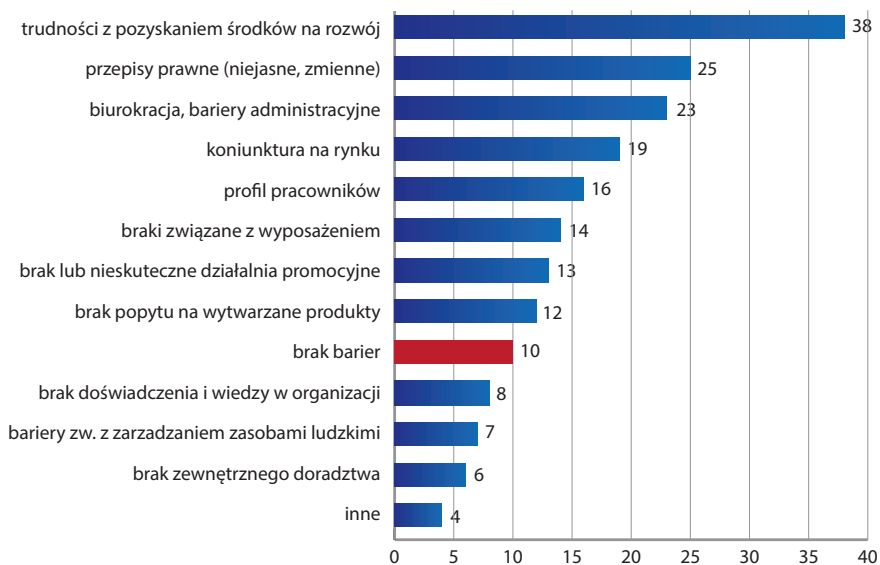
szo o wskazanie maksymalnie 3 najważniejszych barier i słabości, które utrudniają działalność ekonomiczną ich organizacji. Spośród 83 respondentów, którzy udzielili odpowiedzi na to pytanie, aż dziesięć PS wskazało, iż takich barier lub/i słabości nie dostrzega (w 2013 r. tylko jedno stowarzyszenie).

Jak co roku, zdecydowanie najczęściej padającą w tym kontekście odpowiedzią były trudności z pozyskaniem środków pieniężnych na rozwój organizacji - wskazywało na nią blisko 38 PS. Następną w kolejności bariery utrudniające działalność badanych PS to:

- zmienne, niejasne przepisy prawa (25 PS),
- biurokracja, bariery administracyjne (23 PS),
- koniunktura na rynku (19 PS).

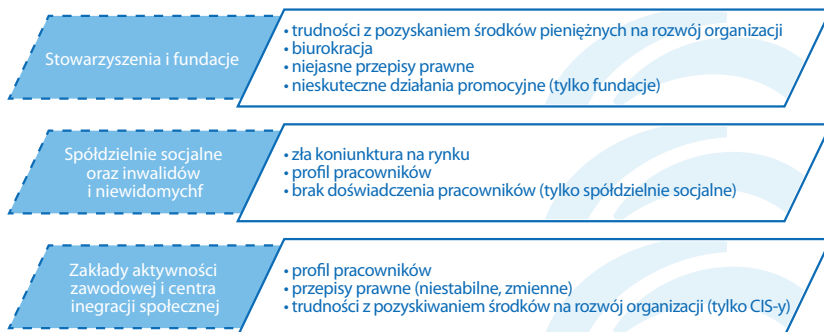
Warto zwrócić uwagę, że wyżej wymienione bariery są zupełnie niezależne od przedsiębiorstw społecznych, nie wynikają z ich słabości, braku zasobów, doświadczenia itd., tylko są barierami zewnętrznymi, w tym systemowymi. Dopiero na czwartym miejscu pod względem uciążliwości dla prowadzenia działalności PS znajdują się: profil pracowników (16 PS), braki związane z wyposażeniem (16 wskazań), brak lub nieskuteczne działania promocyjne (13 PS).

Wykres 32. Najważniejsze bariery utrudniające działalność ekonomiczną.

N=83. Liczba wskazań nie sumuje się do N, bo można było wskazać kilka barier.

Analizując bariery rozwoju przedsiębiorstw społecznych ze względu na ich formę organizacyjną, można wskazać następujące zależności:

ZAKOŃCZENIE

WNIOSKI I REKOMENDACJE DOTYCZĄCE ROZWOJU EKONOMII SPOŁECZNEJ W MAŁOPOLSCE

Na zakończenie przedstawiamy wybrane wnioski płynące z przeprowadzonych badań oraz rekomendacje, które dotyczą działań wspierających rozwój podmiotów ekonomii społecznej w Małopolsce. W dużej mierze pokrywają się one z wnioskami i rekomendacjami z ubiegłorocznych badań.

1. Przedsiębiorstwa społeczne zajmujące się aktywizacją zawodową i edukacją są najbardziej efektywne w zakresie dostarczania wsparcia szkoleniowego i doradczego. Znacznie mniejszy nacisk kładą na bardziej wymagające formy aktywizacji zawodowej, takie jak: organizacja staży zarówno w PS, jak i w firmach zewnętrznych czy przystosowanie do pracy na otwartym rynku. Należy zatem, finansując ze środków publicznych działania aktywizacyjne, położyć nacisk na łączenie kilku, komplementarnych form wsparcia dla osób należących do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym wykraczających poza szkolenia i doradztwo, a uwzględniających dodatkowo: staże, praktyki zawodowe, zatrudnienie wspomagane, zatrudnienie subsydiowane. Przełoży się to na większą skuteczność znalezienia i utrzymania pracy przez osoby zagrożone wykluczeniem społecznym.
2. W 2014 r. przedsiębiorstwa społeczne w najmniejszym zakresie współpracowały z instytucjami otoczenia ES, były też umiarkowanie zadowolone z efektów tej współpracy. Na przełomie 2015/2016 roku w Małopolsce utworzy się nowy system wsparcia podmiotów ekonomii społecznej, w tym PS (OWES). Na podstawie m.in. omawianych badań warto zwrócić uwagę, że największą barierą dla działalności PS jest pozyskiwanie środków finansowych na działalność. Dlatego tak ważne by OWES-y dysponowały kompetentną kadrą zdolną pomóc zdobyć zarówno zwrotne jak i bezzwrotne środki finansowe. Kolejnym bardzo istotnym wsparciem, którego profil będzie zależał od OWES, są szkolenia i doradztwo. Z badań wynika, że PES potrzebują podniesienia swych kompetencji przede wszystkim w obszarze finansów i księgowości, szkoleń branżowych oraz promocji i reklamy.
3. PS w dużej mierze współpracują z biznesem i są relatywnie zadowolone z tej współpracy, jednak wskazane są działania zmierzające do wzmocnienia jej zasięgu i intensywności:

W przypadku PS nastawionych głównie na działalność ekonomiczną w obszarach:

- a) wzmocnienia relacji biznesowych (zakup produktów i usług od PS),
- b) korzystania z wiedzy biznesowej w formie np. mentoringu, coachingu biznesowego dla przedsiębiorców społecznych.

W przypadku PS nastawionych na działania aktywizacyjne w stosunku do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym:

- a) stworzenie warunków do współpracy PS z firmami w zakresie organizacji staży, praktyk zawodowych, subsydiowanego zatrudnienia, zajęć reintegracji zawodowej u pracodawcy oraz innych narzędzi aktywizacji zawodowej,
  - b) stworzenie warunków do współpracy PS z firmami w zakresie wolontariatu pracowniczego w PS, realizacji projektów CSR itp.
4. Analizując sytuację finansową (poziom przychodów, wynik finansowy, plany zatrudnieniowe) spółdzielni socjalnych w porównaniu z ubiegłym rokiem widać wyraźną poprawę, ale też zróżnicowanie spółdzielni socjalnych. Występuje związek między kondycją spółdzielni, a jej założycielami. Dużo stabilniej funkcjonują spółdzielnie założone przez osoby prawne lub z udziałem osoby prawnej. Rekomenduje się zatem promowanie tej formy tworzenia spółdzielni socjalnych, jako takiej, która dysponuje większym potencjałem i rokuje większe szanse na trwałą i rozwojową działalność. W przypadku spółdzielni socjalnych zakładanych przez osoby fizyczne należy zwracać szczególną uwagę na kwalifikacje zawodowe jej założycieli oraz zdolność do pozyskiwania zleceń - kompetencje biznesowe minimum jednego z członków założycieli.
5. Od 2013 r. znacznie zwiększa się zainteresowanie tematyką sprzedaży, promocji, reklamy oraz szkoleniami branżowymi w badanych PS. Rekomenduje się, by to specjalistyczne wsparcie było dostępne na komercyjnym rynku szkoleń w formie bonów szkoleniowych dla PS oraz by obejmowało również doradztwo lub coaching zawodowy.
6. Pomimo tego, że znaczna część badanych PS współpracuje i pozytywnie ocenia współpracę z sektorem publicznym, wciąż pozostaje niezagospodarowana przestrzeń w samorządach lokalnych, w której organizacje i samorząd są naturalnymi partnerami współpracy, a PS realizatorami zadań publicznych, w tym w szczególności z zakresu usług deficytowych. W dużej ilości gmin i powiatów znaczny odsetek osób odpowiedzialnych za współpracę z PES nie ma wiedzy zarówno o profilu lokalnych organizacji, jak i o tym, jakie zapisy dotyczące współpracy z PES znajdują się w lokalnych dokumentach. Sytuacja ta z roku na rok nieco się poprawia jednak jest daleka od zadowalającej. Należy zatem inicjować spotkania, warsztaty skupiające lokalnie działające PES i władze samorządowe, których celem będzie realizacja wspólnych inicjatyw, w tym inicjatyw lokalnych dodatkowo włączających w działanie mieszkańców.
7. Należy dotrzeć z przystępną i praktyczną informacją o instrumentach ES do osób odpowiedzialnych za współpracę z organizacjami pozarządowymi w gminach (zwłaszcza wiejskich). Z badań wynika bowiem, że osoby te nie utożsamiają swej „działki” z nurtem ekonomii społecznej, przedmiotowo ograniczając się jedynie do obszarów współpracy zapisanych w ustawie o pożytku publicznym i o wolontariacie w części dotyczącej programów współpracy oraz podmiotowo ograniczając się głównie do stowarzyszeń (w tym głównie klubów sportowych) i fundacji.

8. Pomimo tego, że około połowa badanych PS zadeklarowała w 2014 r. działania z zakresu dostarczania usług użyteczności publicznej, w tym usług deficytowych dla społeczności lokalnej i wynik ten jest lepszy niż w badaniu z 2013 r., należy promować wśród lokalnie działających przedsiębiorstw społecznych rozwiązania dotyczące możliwości wsparcia finansowego dla PS ukierunkowanych na dostarczanie usługi użyteczności publicznej w ramach nowego okresu programowania środków unijnych. Równocześnie należy zadbać o wsparcie szkoleniowo-doradcze dla pracowników PS w zakresie standardu świadczenia tego typu usług.
9. W ramach działań wspierających powstawanie i rozwój PES na terenach wiejskich i miejsko-wiejskich warto analizować lokalne zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze wobec osób zależnych oraz usługi dożywiania osób w trudnej sytuacji życiowej. Z badań wynika bowiem, że w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich brak jest podmiotów świadczących tego typu usługi i może to być dogodna nisza dla powstawania nowych PES.
10. Z badań prowadzonych od 2012 r. widać, że klauzule społeczne, mimo rokrocznie wzrastającego poziomu wiedzy na ich temat, są zupełnie martwym rozwiązaniem. Przyczyn tego stanu należy szukać zatem w niedostrzeganiu korzyści z zastosowania tego instrumentu lub braku woli by zlecać zadania publiczne podmiotom spełniającym warunki klauzuli. Możliwe, że wiąże się to z brakiem zaufania do jakości świadczonych przez nie usług¹⁵. Warto upowszechnić klauzule społeczne wśród przedsiębiorstw społecznych zatrudniających osoby niepełnosprawne i bezrobotne oraz pomagać w nawiązywaniu współpracy z lokalnym samorządem równocześnie promując ich doświadczenie i profesjonalizm, z drugiej strony należy wzmocnić działania edukacyjne skierowane do decydentów w JST w celu wskazania im lokalnych korzyści ze stosowania klauzul społecznych.

---

¹⁵ Niewątpliwie jest to temat na pogłębione badania.

Wydawca:

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie
w ramach projektu
Akademia Rozwoju Ekonomii Społecznej- Etap I
ul. Piastowska 32, 30-070 Kraków
www.es.malopolska.pl